

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ, ДИСТАНЦІЙНОГО ТА
ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

Кафедра фінансів та обліку

**РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ ДЕРЖАВИ В СИСТЕМІ
ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
УСИК Олександр Олександрович

Науковий керівник
доктор економічних наук, професор
МЕЛЬНИК Степан Іванович

Рецензент
доктор економічних наук, професор
ДЕМЧИШАК Назар Богданович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«08» травня 2023 р., протокол № 11
завідувач кафедри фінансів та обліку,

_____ МЕЛЬНИК С. І.

Львів
2023

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання
 Кафедра фінансів та обліку
 Освітній ступінь «магістр»
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
 Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
 фінансів та обліку
 _____ Степан МЕЛЬНИК
 «27» грудня 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ УСИК Олександр Олександрович

1. Тема роботи **«Роль фінансової розвідки держави в системі глобального економічного співробітництва».**

керівник роботи **МЕЛЬНИК Степан Іванович, доктор економічних наук, професор**
 затверджені наказом ЛьвДУВС від **«26» грудня 2022 р. № 1403 о/с**

2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи **«08» травня 2023 р.**

3. Вихідні дані до роботи законодавство України у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинних шляхом та фінансування тероризму, а також літературні джерела із аналогічної тематики, статистичні та довідково-аналітичні дані, ресурси мережі Інтернет.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): фінансова розвідка як об'єкт теоретичного аналізу; структурна характеристика фінансового моніторингу; Інституційно-правові основи міжнародного співробітництва у сфері протидії легалізації злочинних доходів; визначення ефективності фінансового моніторингу України; аналіз діяльності суб'єктів фінансового моніторингу держави; перспективні напрями імплементації зарубіжного досвіду організації фінансового моніторингу; рекомендації щодо покращення роботи фінансового моніторингу України.

5. Перелік графічного матеріалу (додатків). Ієрархія поширених пошукових запитів у пошуковик Google; Співвідношення пошукових запитів; Динаміка запитів отриманих від підрозділів фінансової розвідки іноземних країн; Динаміка запитів надісланих до підрозділів фінансової розвідки іноземних країн; Динаміка інформування про фінансові операції банками; Динаміка та питома вага фінансових операцій у загальній кількості взятих на облік підрозділом фінансової розвідки; Динаміка офшорних операцій протягом 1996-2021 років; Обсяги капіталу виведених у офшори; Рівень офшоризації країн світу; Типова схема легалізації злочинних доходів; Типова схема легалізації злочинних доходів з використанням страхової компанії; Взаємодія суб'єктів протидії легалізації незаконних доходів на національному рівні; Взаємодія суб'єктів протидії легалізації незаконних доходів на міжнародному рівні; Графічне представлення методики розрахунку ризиків ФАТФ; Теоретична модель забезпечення фінансової розвідки.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	МЕЛЬНИК С. І.		
2	МЕЛЬНИК С. І.		
3	МЕЛЬНИК С. І.		

7. Дата видачі завдання «27» грудня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	20.01.2023	
2	Написання першого розділу	20.02.2023	
3	Написання другого розділу	20.03.2023	
4	Написання третього розділу	20.04.2023	
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	30.04.2023	
6	Оформлення роботи	05.05.2023	

Здобувач вищої освіти_____
(підпис)**УСИК О. О**

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник_____
(підпис)**МЕЛЬНИК С. І.**

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Усик О. О. Роль фінансової розвідки держави в системі глобального економічного співробітництва. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2023.

У роботі досліджено теоретико-методичні засади фінансової розвідки держави у системі глобального співробітництва. Проведено дослідження ефективності системи фінансової розвідки України. Проаналізовано зарубіжний досвід організації фінансової розвідки та обґрунтовано перспективи розвитку фінансової розвідки у системі глобального співробітництва.

Ключові слова: фінансовий розвідка, загрози, безпека, фінансова безпека держави, національна безпека.

ABSTRACT

Usyk O. O. The role of state financial intelligence in the system of global economic cooperation. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 "Finance, banking and insurance". – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2023.

The paper examined the theoretical and methodological foundations of the state's financial intelligence in the system of global cooperation. A study of the effectiveness of the financial intelligence system of Ukraine was conducted. The foreign experience of the organization of financial intelligence was analyzed and the prospects for the development of financial intelligence in the system of global cooperation were substantiated.

Keywords: financial intelligence, threats, security, financial security of the state, national security.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ	9
1.1. Фінансова розвідка як об’єкт теоретичного аналізу	9
1.2. Структурна характеристика фінансової розвідки.....	15
1.3. Інституційно-правові основи міжнародного співробітництва у сфері протидії легалізації злочинних доходів	21
Висновки до розділу 1.	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ ДЕРЖАВИ.....	28
2.1. Встановлення ефективності системи фінансової розвідки України в процесі міжнародного співробітництва.....	28
2.2. Аналіз сучасних методів легалізації незаконних доходів	34
Висновки до розділу 2.	40
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	42
3.1. Адаптація рекомендацій міжнародних організацій до формування національної системи оцінювання ризиків відмивання грошей	42
3.2. Методи протидії легалізації незаконних доходів та обмеження офшорних операцій на міжнародному рівні.	47
3.3. Міжнародне співробітництво щодо протидії легалізації незаконно отриманих доходів	50
Висновки до розділу 3.	55
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

Актуальність теми. Протидія процесам легалізації доходів отриманих незаконним шляхом та фінансування тероризму стала одним із найважливіших завдань сьогодення з огляду на масштаби цієї проблеми. Налагодження ефективної системи фінансової розвідки держави в системі глобального співробітництва є тим завданням державної політики, що сприятиме забезпеченню її фінансової та національної безпеки. відповідно, наукові дослідження у цій сфері стане значним внеском у сучасну безпекознавчу науку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретико-практичних аспектів функціонування фінансової розвідки стали предметом наукових досліджень багатьох науковців, а саме: Балануца О. О., Бисага К. В., Борець М. В., Васильченко З. М., Возняковська Х. А., Гаврилишин А. П., Гаєвський І. М., Герасименко Л.В., Гобела В. В., Глущенко О. О., Семеген І. Б., Гулько Л. Г., Дмитренко Е. С., Д'яконова І. І., Шиян Д. В., Задоя А. О., Ткаченко І. П., Копитко М. І., Смагло О. В., Сербіна О. Г., Користін О.Є., Кравчук А. О., Павлов Д. М., Петрук О.М., Левківська К.Д., Минакова К. С., Мельник С. І., Романько П.С., Франчук В. І.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є розробка та удосконалення теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо удосконалення системи фінансової розвідки в системі глобального співробітництва.

Встановлена мета дослідження передбачала виконання кількох завдань, а саме:

- встановити теоретичний зміст фінансової розвідки як безпекової діяльності;
- здійснити структурну характеристику фінансової розвідки;
- дослідити інституційно-правові основи міжнародного співробітництва у сфері протидії легалізації злочинних доходів;
- встановити ефективність системи фінансової розвідки держави;
- провести аналіз сучасних методів легалізації незаконних доходів;

- здійснити теоретичну адаптацію рекомендацій міжнародних організацій до формування системи фінансової розвідки держави;
- проаналізувати методи протидії легалізації незаконних доходів та обмеження офшорних операцій на міжнародному рівні;
- визначити основні напрями міжнародного співробітництва щодо легалізації незаконно отриманих доходів.

Об'єктом дослідження є система фінансової розвідки у системі глобального співробітництва.

Предметом дослідження є шляхи підвищення ефективності системи фінансової розвідки у системі глобального співробітництва.

Методи дослідження. Для виконання якісного дослідження та забезпечення наукової достовірності результатів було використано такі загальнонаукові та спеціальні методи досліджень: метод теоретичного, компаративного аналізу та синтезу, графічний метод, статистичні методи, методи дедукції та індукції, метод теоретичного узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів:

- дістали подальший розвиток методи вдосконалення ефективності фінансової розвідки держави, які передбачають формування теоретичної моделі фінансової розвідки на основі аналізу світового досвіду та адаптації рекомендацій міжнародних організацій.

Основний зміст роботи. У першому розділі проаналізовано теоретичні аспекти функціонування системи фінансової розвідки держави в системі глобального співробітництва.

У другому розділі проведено аналіз ефективності системи фінансової розвідки держави та здійснено аналіз сучасних методів легалізації незаконних доходів.

У третьому розділі розглянуто перспективи розвитку фінансової розвідки України в системі глобального співробітництва та запропоновано основні напрями її удосконалення.

Структура роботи: Кваліфікаційна робота складається із анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (40 найменувань на 5 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 63 сторінки, із них основний текст – 53 сторінки, які містять 16 рисунків та 11 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ

1.1. Фінансова розвідка як об'єкт теоретичного аналізу

Фінансова безпека держави є основою її економічного добробуту та процвітання. Останнє десятиріччя стало періодом активного розвитку фінансових ринків та їх глобалізації. Ці процеси стали логічним продовженням цифровізації та розвитку технологій, що значно спростили процедуру та швидкість фінансових операцій. Сучасні фінансові ринки є доволі динамічними та інтегрованими у світову фінансову систему.

Однак, поряд із розвитком технологій розвиваються і можливості зловмисників та шахраїв, які також дуже ефективно користуються новими можливостями сучасного фінансового світу для особистого збагачення незаконним шляхом. Кількість незаконних операцій, особливо операцій, що стосуються легалізації незаконних доходів невпинно зростає протягом останніх років [7]. Локальні злочинні групи, що займалися фінансовими махінаціями перетворюються у міжнародні організовані групи глобального масштабу [33]. Така тенденція є загрозовою не тільки для національних фінансових систем, а й для глобальної фінансової системи. Необхідність протидії легалізації незаконно отриманих доходів, інших видів фінансових махінацій, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення стає домінантою сучасної економічної та фінансової політики держави. Проте, у глобалізованому світі, межі національних економічних систем є доволі «розмитими», тому для боротьби із зазначеними вище правопорушеннями та злочинами урядам держав необхідно діяти скоординовано та злагоджено. Тільки такий підхід буде ефективним та результативним враховуючи нинішні реалії.

За таких умов актуалізується необхідність реалізації системи безпекових заходів щодо протидії переліченим загрозам. Такі заходи повинні передбачати

певні види безпекової діяльності та бути складовою частиною стратегії економічної та національної безпеки. Для забезпечення такого роду діяльності створений спеціальний підрозділ, що зазвичай має назву – підрозділ фінансової розвідки. Відповідно безпекова діяльність, що спрямована на попередження, виявлення та усунення загроз для фінансової системи держави носить назву фінансова розвідка.

У вжитку вітчизняних науковців можемо часто зустрічати терміни як «фінансова розвідка» так і «фінансовий моніторинг». Іноземні дослідники також дуже часто використовують термін «фінансовий контроль» для позначення аналогічну безпекову діяльність, що спрямована на протидію фінансовим загрозам. Рушієм до виникнення згаданих термінів та причиною їх появи, звісно ж, є доволі вагома потреба організації системи заходів щодо протидії легалізації незаконно отриманих доходів. Наявність високого рівня тіньової економіки є не менш важливим аспектом для виникнення та актуалізації згаданого виду безпекової діяльності. Враховуючи результати нещодавніх досліджень, що продемонстрували, за неофіційними даними, рівень тіньової економіки приблизно – 50%, необхідність запровадження системи заходів щодо протидії фінансовим загрозам є вкрай затребуваною та важливою в процесі забезпечення фінансової безпеки держави та її національної безпеки [12].

Багато науковців притримується думки, що усі три поняття є тотожними або ж, принаймні, дуже схожими за своєю суттю. Поняття «фінансовий контроль» є трохи вужчим за поняття «фінансовий моніторинг». Натомість «фінансова розвідка» та «фінансовий моніторинг» є по суті, аналогічними за змістом поняттями. Використовуючи статистичні дані системи Google Trends було встановлено ієрархію популярності пошукових запитів у пошуковій системі Google (рис. 1.1).

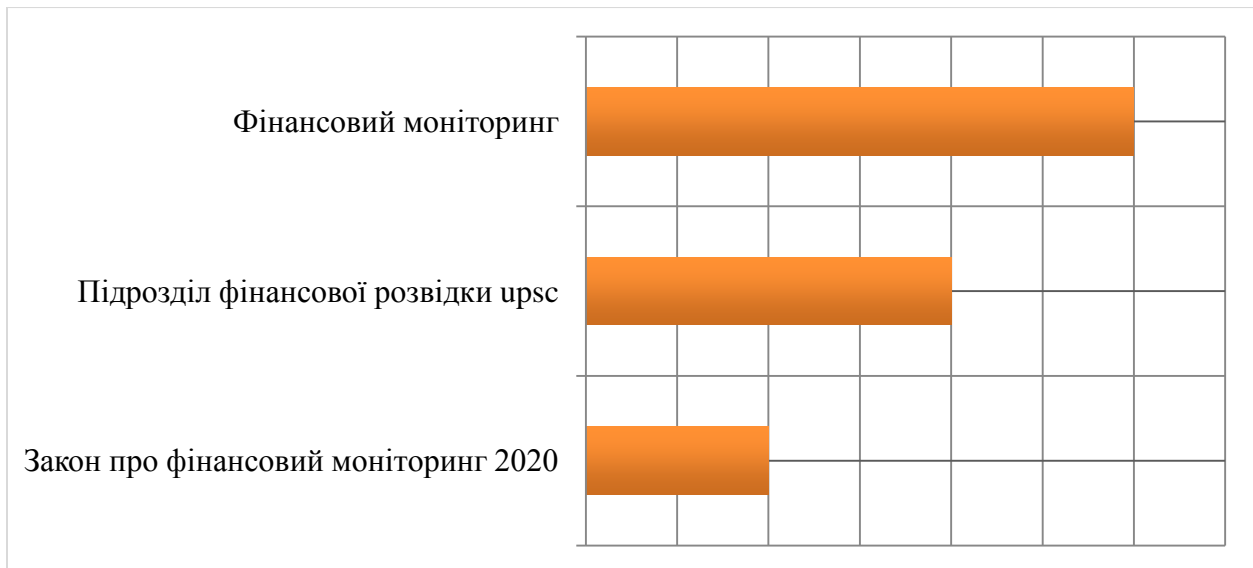

Рис. 1.1. Ієрархія поширених пошукових запитів у пошуковикі Google

Як бачимо з рисунку, більшою популярністю користується запит «фінансовий моніторинг». Отже, саме такий термін частіше використовується для позначення безпекової діяльності спрямованої на протидію легалізації доходів, що були отримані злочинним шляхом та іншого роду незаконним фінансовим операціям. Друге місце посідає запит «підрозділ фінансової розвідки». Відповідно робимо висновок, що для позначення згаданої вище безпекової діяльності вживається і такий термін. Робимо також висновок про те, що цей термін більше асоціюється із назвою підрозділу, а не з видом діяльності. уваги спільноти викликає також законодавчі акти стосовно фінансового моніторингу та все, що з ним пов'язано. Така тенденція свідчить про активізацію не тільки наукової діяльності, а й інтересу громадськості до діяльності спрямованої на протидію легалізації доходів отриманих незаконно та інших видів фінансових правопорушень [18].

Частота пошукових запитів «фінансовий моніторинг», «фінансова розвідка», «фінансовий контроль» та їх співвідношення представлені на рисунку 1.2.

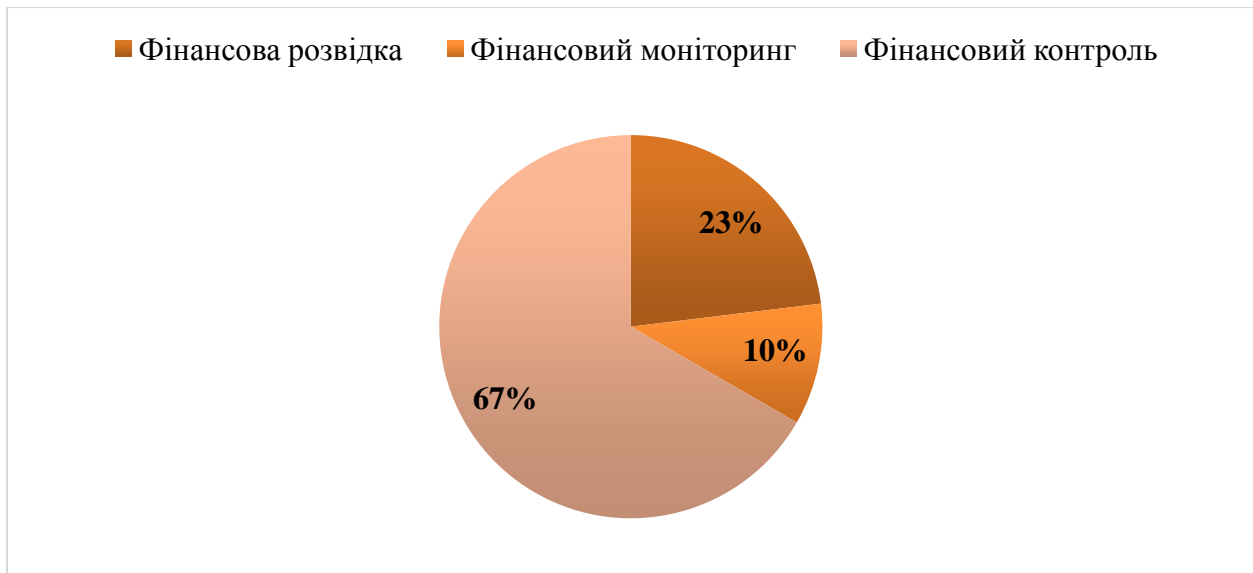

Рис. 1.2. Співвідношення пошукових запитів

Таке співвідношення сформовано в процесі аналізу частоти пошукових запитів по усіх країнах світу. відповідно, можна зробити висновок, що фінансовий контроль є більш поширеним та зрозумілим терміном, що використовується суспільством. Терміни фінансовий моніторинг та фінансова розвідка є, відносно новішими та менш поширеними для широкого загалу. Проте, йдучи в ногу з часом, та враховуючи більш ширший теоретичний зміст поняття вважаємо доцільним використовувати термін – фінансова розвідка а бо фінансовий моніторинг [2]. Оскільки, фінансова розвідка є більш поширеним у вжитку в розвинених країнах, в межах нашого дослідження, будемо використовувати саме цей термін.

Продовжимо дослідження провівши теоретичний аналіз задля встановлення змісту та суті фінансової розвідки як безпекової діяльності. Розпочнемо зазначений аналіз із дослідження основних підходів до трактування цього поняття та порівняння їх змістового наповнення, результати представимо у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Підходи до трактування «Фінансової розвідки»

ПІДХІД	АВТОРИ	ТРАКТУВАННЯ
1	2	3
КОНТРОЛЬ	[21]	система фінансового контролю, спрямована на протидію й запобігання легалізації грошей та іншого майна, отриманих злочинним шляхом як в окремих суб'єктах господарювання, так і в масштабі всієї країни
	[28]	сукупність заходів суб'єктів фінансового моніторингу з метою виявлення, аналізу та перевірки інформації про фінансові операції щодо віднесення їх до таких, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів незаконного походження з наступним переданням їх правоохоронним органам
	[7]	форма фінансового контролю, спрямовану на виявлення фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, при цьому фінансовий моніторинг здійснюється за методом спостереження та верифікації
	[13]	специфічна форма фінансового контролю, що здійснюється уповноваженими державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу та призначена для виявлення операцій, пов'язаних з відмиванням коштів
МОНІТОРИНГ	[25]	сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу
	[30]	система безперервного моніторингу найважливіших поточних результатів фінансової діяльності компаній на фінансовому ринку, яка постійно змінюється
	[4]	система постійного спостереження за найважливішими поточними результатами фінансової діяльності підприємства в умовах постійно змінної кон'юнктури фінансового ринку
	[2]	система заходів із здійснення постійного спостереження за діяльністю комерційного банку, збору і систематизації даних про його фінансовий стан для оцінки поточного стану справ у банківській сфері і прогнозування його розвитку на перспективу
	[21]	фінансовий моніторинг дещо схожий на концепцію фінансового контролю, але фінансовий моніторинг є більш широким поняттям, оскільки передбачає безперервний моніторинг, що дозволяє прогнозувати ризики відмивання грошей

	[23]	складова системи фінансового планування банку, на основі якої формується єдина база даних планування діяльності при безперервному зборі, систематизації та обробці інформації
МЕХАНІЗМ	[32]	функціонування організаційно-правового механізму, який дозволить констатувати фінансові операції сумнівного характеру, комплексно аналізувати отриману інформацію та в необхідних випадках інформувати правоохоронні органи держави із чітко визначеною кінцевою метою всіх вищевказаних елементів, якою є мінімізація легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом
	[22]	економіко-правовий механізм у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
СИСТЕМА ЗАХОДІВ	[12]	складова фінансової безпеки, яка визначає сукупність взаємопов'язаних заходів державного сектору за безпосередньою участю суб'єктів приватного сектору для формування загальнодержавної багато джерельної аналітичної бази даних з метою запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
	[27]	сукупність методичних, організаційних, нормативно-правових та інституційних заходів, спрямованих на ефективне функціонування національної системи боротьби з фінансуванням тероризму
	[2]	комплекс фінансових, правових, нормативних заходів, спрямованих на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що проводяться на різних рівнях функціонування фінансової системи, для забезпечення економічної, фінансової, національної безпеки держави

Загалом, поняття фінансова розвідка трактується як діяльність, що тотожна фінансовому моніторингу та має багато схожого із фінансовим контролем, вона застосовується з метою попередження, виявлення та усунення фінансових загроз для держави.

1.2. Структурна характеристика фінансової розвідки

Щоб сформувати стійке уявлення про суть та особливості системи фінансової розвідки України слід здійснити структурно-функціональну характеристику фінансової розвідки як діяльності. така характеристика полягатиме у встановленні суб'єктів фінансової розвідки, дослідження їхньої ієрархії та визначення видів операцій, які підлягають під контроль. Першим кроком стане встановлення суб'єктів, що здійснюють зазначений вид безпекової діяльності. Крім того, слід здійснити структурування зазначених суб'єктів фінансової розвідки для встановлення їхніх основних функціональних характеристик.

Зазначимо, що у вітчизняній системі фінансової розвідки функціонують два типи суб'єктів [7; 21]:

- державні – основна місія яких полягає у розробці норм та правил, за якими функціонують інші суб'єкти фінансової розвідки, акумулюють інформацію від інших суб'єктів, що здійснюють фінансову розвідку та формують остаточні висновки та рішення;
- первинні – основна функція яких полягає у безпосередньому здійсненні фінансової розвідки ґрунтуючись на законодавчо визначеному порядку та правилах, на основі внутрішніх норм та правил зазначеного виду діяльності; первинні суб'єкти фінансової розвідки повинні перебувати неспеціальному обліку у державних суб'єктів та бути відповідним чином зареєстрованими; крім того вони повинні повідомляти про підозрілі операції та формувати звітні матеріали для них.

Отже, наступним етапом стане формування структури суб'єктів фінансової розвідки України та їх коротка характеристика. Результати представимо у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

СУБ'ЄКТИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ

СУБ'ЄКТИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ		
Первинні		Державні
Звичайні	Спеціально визначені суб'єкти фінансової розвідки	
<ul style="list-style-type: none"> • банки; • страхові компанії, страхові брокери; • кредитні спілки; • інші фінансові установи; • платіжні організації; • ломбарди; • товарні біржі; • учасники фондового ринку; • оператори поштового зв'язку; • філії/представництва нерезидентів, які надають фінансові послуги в Україні; • постачальники послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів; • інші юридичні особи, які надають окремі фінансові послуги 	<ul style="list-style-type: none"> • аудитори, аудиторські фірми; • бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку; • суб'єкти господарювання, що здійснюють консультивання з питань оподаткування; • адвокатські бюро, об'єднання, адвокати; • нотаріуси; • суб'єкти господарювання, які надають юридичні послуги; • особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичні особами; • посередники в операціях з купівлі-продажу нерухомого майна (ріелтори); • продавці за готівку дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та виробів з них; • суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри 	<ul style="list-style-type: none"> • НБУ; • Міністерство фінансів України; • Міністерство юстиції України; • НКЦПФР; • Міністерство цифрової трансформації України; • Державна служба фінансового моніторингу

Джерело: [7; 32].

Варто зазначити, що до спеціально визначених суб'єктів фінансової розвідки висуваються певні вимоги та зобов'язання. Зокрема вони повинні інформувати державних суб'єктів про підозрілі чи ризиковані операції. Вагомим кроком стане визначення ієрархії суб'єктів фінансової розвідки та їх підпорядкованості, що представлена у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Підпорядкованість суб'єктів фінансової розвідки

ПІДПОРЯДКОВАНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ	
Державний суб'єкт фінансового моніторингу	Первинні суб'єкти фінансового моніторингу
НБУ	<ul style="list-style-type: none"> • банки; • страхові компанії, страхові брокери; • кредитні спілки; • інші фінансові установи; • платіжні організації; • ломбарди; • оператори поштового зв'язку; • філії/представництва нерезидентів, які надають фінансові послуги в Україні; • інші юридичні особи, які надають окремі фінансові послуги
Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку (НКЦПФР)	<ul style="list-style-type: none"> • товарні біржі; • учасники фондового ринку
Міністерство цифрової трансформації	<ul style="list-style-type: none"> • постачальники послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів
Державна служба фінансового моніторингу	<ul style="list-style-type: none"> • суб'єкти аудиторської діяльності (аудитори, аудиторські фірми); • бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку; • суб'єкти господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування; • посередники в операціях з купівлі-продажу нерухомого майна (ріелтери); • продавці за готівку дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та виробів з них; • суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри
Міністерство юстиції України	<ul style="list-style-type: none"> • адвокатські бюро, об'єднання, адвокати; • нотаріуси; • суб'єкти господарювання, які надають юридичні послуги; • особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами

Джерело: [9; 13].

Представлений розподіл первинних суб'єктів фінансової розвідки у порядку їх підпорядкування державним суб'єктам дозволяє встановити внутрішні механізми взаємодії та взаємозв'язки, що виникають у процесі реалізації заходів протидії легалізації злочинно отриманих доходів.

Встановлення такого роду інформації стане підґрунтям для розробки заходів щодо підвищення ефективності системи фінансової розвідки держави та пошуку шляхів налагодження міжнародної співпраці та взаємодії у досліджуваній сфері, що буде вагомим внеском у процес забезпечення фінансової та національної безпеки.

Проаналізувавши основних суб'єктів фінансової розвідки та їхню структуру можемо встановити ті види операцій, що підлягають проведенню фінансового контролю. Такі операції зазвичай отримують статус порогової операції та потрапляють у зону обов'язкового контролю. У таблиці 1.4. наведено критерії для встановлення порогових операцій та необхідності проведення моніторингу.

Таблиця 1.4.

Порогові суми для проведення моніторингу фінансової операції

ПОРОГОВІ ЦИФРИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ		
Заходи фінансової розвідки відсутні	Здійснюються заходи фінансової розвідки	
	належна перевірка	можливе повідомлення
для переказу безготівкових коштів для зарахування на рахунок отримувача в оплату вартості товарів, робіт, послуг, погашення зобов'язання за кредитом		
менше 30 тис. грн	від 30 тис. грн до 400 тис. грн	≥ 400 тис. грн (≥ 55 тис. грн – для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри)
для переказу готівкових коштів		
5 тис. грн та менше (можна без ідентифікації особи платника, у т.ч. при переказі без відкриття рахунка)	більше 5 тис. грн до 400 тис. грн	≥ 400 тис. грн (≥ 55 тис. грн – для суб'єктів, які проводять лотереї та/або азартні ігри)

Джерело: [24; 30].

Отож, значення порогових сум для проведення фінансової розвідки є доволі оптимальними та сприятимуть формуванню ефективної системи фінансової розвідки в державі. Останнє десятиріччя ми стали свідками розвитку нового фінансового інструменту та засобу водночас – крипто валюти, або так званими віртуальними активами. Для зазначеного виду операцій встановлюються дещо інші порогові суми, що дозволяють проводити фінансовий моніторинг та контролювати інші види операцій цього суб'єкта. Аналіз порогових сум для проведення моніторингу операцій з крипто валютами наведено у таблиці 1.5.

Таблиця 1.5.

Порогові суми для проведення моніторингу операцій з крипто валютами

ПОРОГОВІ ЦИФРИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ ОПЕРАЦІЙ З ВІРТУАЛЬНИМИ АКТИВАМИ (КРИПТОВАЛЮТАМИ)	
<i>обсяг операції з віртуальними валютами:</i>	
< 30 тис. грн або в іноземній валюті в еквіваленті за офіційним курсом НБУ	≥ 30 тис. грн або в іноземній валюті в еквіваленті за офіційним курсом НБУ
<i>заходи фінансової розвідки, які проводяться:</i>	
забезпечується наявність як мінімум такої інформації: <ul style="list-style-type: none"> • номер рахунка/електронного гаманця або унікальний номер електронного платіжного засобу чи наперед оплаченої картки; • номер рахунка або унікального номера електронного платіжного засобу отримувача або наперед оплаченої картки; • якщо відсутні електронний гаманець – наводиться унікальний номер фінансової інформації 	процедура належної перевірки, яка включає ідентифікацію та верифікацію клієнта

Джерело: [24; 26].

Проте варто зауважити, що відповідно до чинного законодавства, окрім зазначених порогових сум, певні види операцій можуть теж бути прирівняними до порогових. Для цього вони повинні відповідати певним критеріям, перелік яких представлено у таблиці 1.6.

Таблиця 1.6.

Перелік операцій, що потенційно можуть потрапити під фінансовий моніторинг та контроль

№	ОПЕРАЦІЯ	СТАТУС	ЗАХОДИ
1	зарахування/переказ коштів, коли одна зі сторін (учасників) має реєстрацію / проживання / місце знаходження у державі, що не виконує належним чином рекомендації ФАТФ та інших міжнародних організацій подібного напрямку. До таких ситуацій належить і наявність в однієї з осіб рахунку в банку у такій країні (навіть, якщо він не задіяний в операції). Такі країни визначаються відповідно до законодавства та оприлюднюються на веб-сайті Державної служби фінансового моніторингу (зараз це Іран та КНДР)	Порогова операція	Фінансовий моніторинг
2	фінансові операції політично значущих осіб, членів їхньої сім'ї/пов'язаних осіб	Порогова операція	Фінансовий моніторинг
3	фінансові операції з переказу коштів за кордон, у т.ч. числі до держав, віднесених Кабінетом Міністрів України до офшорів	Порогова операція	Фінансовий моніторинг
4	фінансові операції з готівкою (внесення, переказ, отримання коштів)	Порогова операція	Фінансовий моніторинг

Проведена структурна характеристика системи фінансової розвідки України дає змогу констатувати, що система є відносно самодостатньою та збалансованою. Структуризація та систематизація фінансових операцій матиме вагомий внесок у протидію загрозам та сприятиме забезпеченню фінансової безпеки та національної безпеки шляхом протидії фінансовим загрозам.

1.3. Інституційно-правові основи міжнародного співробітництва у сфері протидії легалізації злочинних доходів

Для реалізації дослідження вагомим кроком стане встановлення інституційно-правових особливостей системи фінансової розвідки світових країн. Побудова інституційної паралелі фінансової розвідки різноманітних країн світу дозволить визначити не тільки основні їхні особливості, але виокремити ті переваги, що можуть бути використанні в процесі удосконалення вітчизняної системи фінансової розвідки.

Окремі науковці, в процесі дослідження особливостей моделей фінансової розвідки різних країн світу використовують підхід, що передбачає поділ на країни, які належать до романо-германської та англосаксонської правових сімей [9]. Такий підхід, дозволяє більш чітко розмежувати основні інституційні особливості та провести порівняльну характеристику країн враховуючи усі їхні особливості. Для нашого дослідження використаємо дещо удосконалений підхід, що полягатиме у визначенні особливостей різних моделей фінансової розвідки та особливостей законодавства, на основі чого зможемо запропонувати певні рекомендації для удосконалення моделі фінансової розвідки України.

Загалом же запланований аналіз проводитимемо у кілька етапів:

- компаративний аналіз моделей фінансової розвідки;
- характеристика особливостей законодавчої бази різних країн світу;
- формування рекомендацій щодо застосування світового досвіду у вітчизняній практиці.

Першим етапом теоретичного аналізу стане компаративний аналіз моделей фінансової розвідки різних країн. Загалом у світі виділяють такі моделі фінансової розвідки: адміністративна модель; правоохоронна модель; судова та гібридна моделі. Розглянемо особливості адміністративної моделі фінансової розвідки (табл. 1.7).

Таблиця 1.7.

ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛІ ПФР АДМІНІСТРАТИВНОГО ТИПУ

ХАРАКТЕРИСТИКА	ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
Ці ПФР, як правило, розміщуються в рамках існуючого державного органу або в під повноваженнями існуючого міністерства, крім судового чи правоохоронного органу чи міністерства. Зазвичай, місце розміщення знаходяться у міністерстві фінансів, центральному банку чи іншому регуляторному органі. Однак деякі ПФР, що слідує адміністративній моделі, не знаходяться в межах існуючого відомства чи міністерства, а натомість створюються, як самостійний, незалежний орган. Більшість членів Егмонтської Групи мають ту чи іншу форму адміністративної моделі (у 2018 році 119 членів Егмонтської Групи були класифіковані, як адміністративні, а ще 15 були класифіковані, як змішані моделі з адміністративними та правоохоронними органами). Прикладами цього типу є FinCEN в США та FINTRAC в Канаді (FINTRAC також є прикладом окремого ПФР, незалежного від будь-якого іншого відомства).	<ul style="list-style-type: none"> • ПФР діє, як нейтральний буфер між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та правоохоронними органами / органами прокуратури, що сприяє довірі та впевненості суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо ПФР • полегшує обмін інформацією з іноземними ПФР • ПФР має доступ до ресурсів та досвіду відповідного адміністративного органу 	<ul style="list-style-type: none"> • безпосередній нагляд з боку політичних органів влади іноді може збільшити ризик надмірного впливу • розміщення ПФР за межами правоохоронного органу може спричинити затримки із застосуванням правоохоронних заходів (наприклад, заморожування активів) • ПФР може мати більш обмежені юридичні повноваження щодо збору доказів порівняно з правоохоронними та судовими моделями. Зокрема, це залежить від існуючої законодавчої бази; не всі ПФР, що слідує адміністративній моделі, зіткнуться з цим недоліком, особливо там, де законодавство спеціально надає ПФР повноваження відмінні від відомства або міністерства, в якому він знаходиться

Джерело: [22; 27].

Зазначимо також, що за моделі адміністративного типу підрозділ фінансової розвідки зазвичай підзвітний міністерству фінансів країни та, в основному моніторить фінансові операції не приділяючи значної уваги іншим видам фінансових правопорушень та протиправним діям.

Наступним кроком стане аналіз моделі фінансової розвідки правоохоронного типу (табл. 1.8).

Таблиця 1.8.

ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛІ ПФР ПРАВООХОРОННОГО ТИПУ

ХАРАКТЕРИСТИКА	ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
<p>Ця модель є другою найпоширенішою формою, прийнятою членами Егмонтської групи (у 2018 році 19 членів були віднесені до цієї категорії, ще 15 мали спільну гібридну адміністративну/правоохоронну класифікацію). Відповідно до цієї моделі, ПФР знаходиться в межах правоохоронного органу країни та має однакові повноваження з відомством щодо злочинів, пов'язаних з відмиванням коштів та фінансуванням тероризмом. Прикладами можуть бути ПФР Великобританії (з Національним кримінальним агентством - NCA), Поліція Сінгапуру та Поліція Фінляндії</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ПФР та правоохоронні органи отримують вигоду від простоти доступу до спільної інформації (включаючи міжнародні мережі, такі як INTERPOL) та інфраструктури; • ПФР, як правило, має ширші повноваження щодо розслідування; • примусові заходи можуть бути застосовані швидше (наприклад, замороження активів). 	<ul style="list-style-type: none"> • СПФМ може виявити більше небажання щодо обміну інформацією безпосередньо з органом, який також відповідає за правоохоронний та/або прокурорський напрямок, особливо там, де існує ризик використання звітів для цілей, що виходять за межі ПВК/ФТ; • запити на отримання додаткової інформації можуть сповільнюватися вищими граничними показниками, що застосовуються до звичайних правоохоронних розслідувань. Однак законодавча база країни може працювати над вирішенням цього питання шляхом спеціального звільнення ПФР від граничних показників, що застосовуються до інших правоохоронних органів; • акцент робиться на розслідуванні та виявленні, а не на запобіжних заходах.

Джерело: [6; 11; 24].

Модель фінансової розвідки правоохоронного типу вирізняється більш широким колом повноважень у сфері розслідувань та протидії легалізації незаконно отриманих доходів. Однак така модель є зазвичай доволі інтегрованою у систему правоохоронних органів та не володіє достатнім рівнем автономії.

Наступною проаналізуємо та зробимо характеристику судової моделі фінансової розвідки (табл. 1.9).

Таблиця 1. 9

ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛІ ПФР СУДОВОГО ТИПУ

ХАРАКТЕРИСТИКА	ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
Деякі, хоч і мало, ПФР знаходяться в межах судової гілки влади (як правило, під юрисдикцією прокурора, який відповідно до цієї правової системи має слідчі повноваження). У 2018 році Егмонтська група повідомила про два судові ПФР та чотири ПФР з гібридною судовою / правоохоронною моделлю. МВФ та Світовий банк зазначають, що ця модель може бути корисною там, де країна має дуже жорстке законодавство що регулює питання банківської таємниці; тісний зв'язок із судовою системою сприяє співпраці з фінансовими установами, на яких поширюються такі закони. Прикладом цієї моделі є ПФР Люксембургу FIULUX (CFR).	<ul style="list-style-type: none"> • ПФР, як правило, користуються більшою свободою від невинуватеного політичного втручання • репутація судової влади щодо незалежності та неупередженості може допомогти зміцнити довіру щодо співпраці з ПФР; • ПФР користується повноваженнями судової влади (наприклад, заморожування активів, затримання осіб); • орган, відповідальний за розслідування та переслідування отримує безпосередній та швидкий доступ до інформації. 	<ul style="list-style-type: none"> • судова модель має багато спільних недоліків з правоохоронною моделлю; • ПФР можуть зіткнутися з проблемами обміну та доступу до інформації з несудовими ПФР

Джерело: [11; 15].

Модель судового типу є найбільш особливою та має багато відмінних рис від попередніх моделей фінансової розвідки. Основним недоліком такої моделі фінансової розвідки є проблематичний доступ до обміну інформацією із іншими підрозділами фінансової розвідки, що не належать до судової. Така ситуація значно шкодить ефективності та інтенсивності міжнародної співпраці у сфері легалізації незаконно отриманих доходів. Четверта модель – це гібридна модель, яка поєднує в собі певні елементи із трьох попередніх моделей.

Перейдемо до наступного етапу нашого дослідження – встановлення особливостей законодавства різних країн у сфері діяльності фінансової розвідки, результати якого представимо у таблиці 1.10.

Таблиця 1.10.

Характеристика законодавства у сфері боротьби з легалізацією незаконних доходів у країнах світу

КРАЇНА	ЗАКОНОДАВСТВО	ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
США	законодавство про боротьбу з відмиванням грошей, який є складовою законодавства по боротьбі із зловживаннями наркотиками; – законодавство про корумповані організації, а також ті, що знаходяться під впливом рекетирів; – законодавство про психотропні речовини; – законодавство про забезпечення всеосяжного механізму для знищення та перешкоджанню тероризму	Ув'язнення строком до 20 років. Штраф до 500 тис. дол. або на суму, що вдвічі перевищує сукупну суму угод, по відношенню до яких пред'явлено обвинувачення (в залежності від того, яка сума більше).
Великобританія	– законодавство про карну відповідальність за легалізацію доходів, отриманих у результаті злочинних дій; – законодавство про протидію відмиванню грошей	Покарання до 14 років позбавлення волі та штраф; за розголошення інформації до 5 років; за недонесення про операції, що стали відомими, за «відмивання» грошей до 5 років
Австрія	– законодавство про валютні операції; – законодавство про банківську справу; – Доповнення до Кримінального кодексу про відповідальність юридичних та фізичних осіб за відмивання грошей	Ув'язнення на термін більше 3
Німеччина	– законодавство про боротьбу з торгівлею наркотиками та іншими формами організованої злочинності; – законодавство про виявлення доходів, отриманих злочинним шляхом	Позбавлення волі на термін більше року.
Польща	– Закон від 16 листопада 2000 р. «Про протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму»	Позбавленням волі від 6 місяців до 10 років, передбачається конфіскація майна
Італія	– Закон № 646 «Про боротьбу з мафією», – Закон № 55 «Про діяльність фінансово-кредитних інститутів країни»	Позбавлення волі на строк від 7 до 12 років та штраф. Покарання може бути збільшене, якщо такі дії здійснюють посадові особи

Джерело: [22; 28].

Результати проведеного теоретичного та компаративного аналізу засвідчили різноманітність моделей та законодавчих засад функціонування фінансової розвідки країн світу. Модель фінансової розвідки в Україні схиляється до адміністративного типу. Така ситуація значною мірою визначає сферу повноважень та відповідальності підрозділу фінансової розвідки України. В результаті проведеного дослідження сформуємо основні переваги в організації фінансової розвідки, які можуть бути використані в Україні.

Серед таких переваг виокремимо:

- формування різних джерел інформування про підозрілі та ризикові операції;
- налагодження високого рівня взаємодії та кооперації у сфері протидії легалізації доходів отриманих незаконно;
- заборона передавання інформації про податкові порушення третім країнам з метою забезпечення захисту конфіденційної інформаційної та протидії зовнішньому впливу на бізнес структури;
- зобов'язання для комерційних банків щодо передачі інформації про підозрілі рахунки, що в них відкриваються;
- налагодження високого рівня співпраці підрозділу фінансової розвідки із правоохоронними органами.

Висновки до розділу 1.

Проведено теоретичний аналіз понять «фінансова розвідка», «фінансовий моніторинг», «фінансовий контроль» та встановлено, що ці поняття є доволі схожими, однак найбільш уживаним нині вважається поняття «фінансовий моніторинг», яке є тотожним за значенням та суттю до поняття «фінансова розвідка».

Проаналізовано підходи до тлумачення поняття «фінансова розвідка» та визначено, що його трактують як: контроль, моніторинг, механізм та систему заходів. Запропоновано авторське тлумачення поняття як безпекової діяльності

– протидію фінансовим загрозам шляхом попередження, виявлення та усунення фінансових загроз.

Встановлено перелік суб'єктів фінансової розвідки – державні (основна місія яких полягає у розробці норм та правил, за якими функціонують інші суб'єкти фінансової розвідки, акумулюють інформацію від інших суб'єктів, що здійснюють фінансову розвідку та формують остаточні висновки та рішення); первинні (основна функція яких полягає у безпосередньому здійсненні фінансової розвідки ґрунтуючись на законодавчо визначеному порядку та правилах, на основі внутрішніх норм та правил зазначеного виду діяльності; первинні суб'єкти фінансової розвідки повинні перебувати неспеціальному обліку у державних суб'єктів та бути відповідним чином зареєстрованими; крім того вони повинні повідомляти про підозрілі операції та формувати звітні матеріали для них). Визначено систему ієрархії та підпорядкованості суб'єктів фінансової розвідки, ідентифіковано перелік операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та їх головні ознаки.

Здійснено аналіз основних моделей фінансової розвідки країн світу та встановлено їх основні типи: адміністративний, правоохоронний, судовий та гібридний. Здійснено компаративний аналіз зазначених моделей, визначено основні їхні переваги та недоліки. Проведено порівняння законодавчої бази країн світу у сфері протидії легалізації незаконно отриманих доходів та фінансування тероризму, що дозволило виділити основні переваги, що можуть бути використані в Україні: формування різних джерел інформування про підозрілі та ризикові операції; налагодження високого рівня взаємодії та кооперації у сфері протидії легалізації доходів отриманих незаконно; заборона передавання інформації про податкові порушення третім країнам з метою забезпечення захисту конфіденційної інформаційної та протидії зовнішньому впливу на бізнес структури; зобов'язання для комерційних банків щодо передачі інформації про підозрілі рахунки, що в них відкриваються; налагодження високого рівня співпраці підрозділу фінансової розвідки із правоохоронними органами.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ ДЕРЖАВИ

2.1. Встановлення ефективності системи фінансової розвідки України в процесі міжнародного співробітництва

Вагомим етапом нашого дослідження є аналіз ефективності системи фінансового моніторингу України в системі глобального співробітництва. Як зазначалося у попередніх підрозділах кваліфікаційної роботи, здійснювати дослідження системи фінансової розвідки слід з використанням системного підходу. Застосування такого підходу передбачає аналіз системи фінансової розвідки України в системі глобального співробітництва у сфері протидії легалізації незаконно отриманих доходів. Саме така концепція аналізу дозволить отримати оптимальні результати дослідження, що відобразатимуть стан системи фінансової розвідки держави, яка є доволі динамічною та інтегрованою у глобальну систему. Адже, глобалізація і цифровізація сприяли перетворенню локальних і регіональних фінансових систем у глобальні, що вирізняються досить високим рівнем взаємодії.

Для реалізації задуму, необхідно визначити основні загрози, що виникають для національних та глобальних фінансових систем. Як свідчать дослідження [7; 12; 18; 28] обсяги легалізації незаконно отриманих доходів мають позитивну динаміку. Не можна оминати увагою також вагомні загрози для фінансових систем сучасності – процеси офшоризації економічних систем. Офшоризація, окрім відтоку капіталу є вагомим чинником, який доволі активно впливає на інтенсивність процесів легалізації незаконних доходів та відмивання «брудних» грошей. Відповідно, аналізуючи систему фінансової розвідки та визначаючи її ефективність необхідно врахувати такі тенденції, визначивши обсяги та масштаби офшоризації та її впливу на досліджувані процеси.

Аналіз діяльності підрозділу фінансового моніторингу України, що представлений Державною службою фінансового моніторингу проведемо у кілька етапів. Перш за все, встановимо інтенсивність та продуктивність взаємодії фінансової розвідки держави із відповідними підрозділами фінансової розвідки іноземних держав та глобальною системою протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом. Наступним етапом стане поглиблений аналіз діяльності Державної служби фінансового моніторингу України та встановлення основних недоліків її діяльності. Також проведемо аналіз основних способів легалізації доходів отриманих незаконним шляхом, зокрема з використанням офшорних центрів.

Розпочнемо аналіз із встановлення інтенсивність та продуктивність взаємодії фінансової розвідки держави із відповідними підрозділами фінансової розвідки іноземних держав та глобальною системою протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом. Для цього проаналізуємо динаміку запитів отриманих від підрозділів фінансової розвідки іноземних держав, представлену на рисунку 2.1.

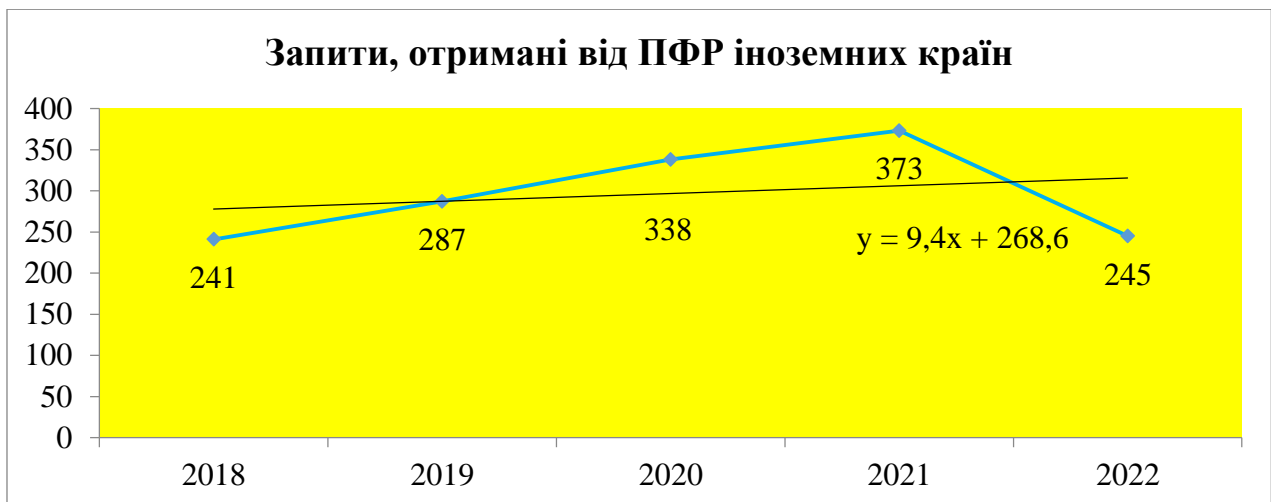

Рис. 2.1. Динаміка запитів отриманих від підрозділів фінансової розвідки іноземних країн

Аналізуючи рисунок можемо зауважити, що кількість запитів, які надходили від підрозділів фінансової розвідки іноземних держав до

національного підрозділу фінансової розвідки здебільшого зростають протягом 2018-2021 років. Така тенденція свідчить про нарощування інтенсивності співпраці та безсумнівно є свідченням ефективності діяльності Державної служби фінансового моніторингу України. Проте, така тенденція змінюється з початком 2022 року, оскільки кількість запитів суттєво знижується. При чому, кількість таких запитів досягає рівня 2018 року, що був суттєво нижчим ніж у попередньому 2021 році. Проте, така ситуація скоріш за все є відображенням воєнних реалій. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації до України, що було раптовим та доволі несподіваним, діяльність багатьох державних та приватних організацій просто зупинилась. Відповідно, це й могло слугувати причиною зменшення кількості запитів до підрозділів фінансової розвідки.

Наступним кроком аналізу стане аналіз динаміки запитів надісланих національним підрозділом фінансової розвідки до підрозділів фінансової розвідки іноземних держав. Результати аналізу представимо графічно на рисунку 2.2.

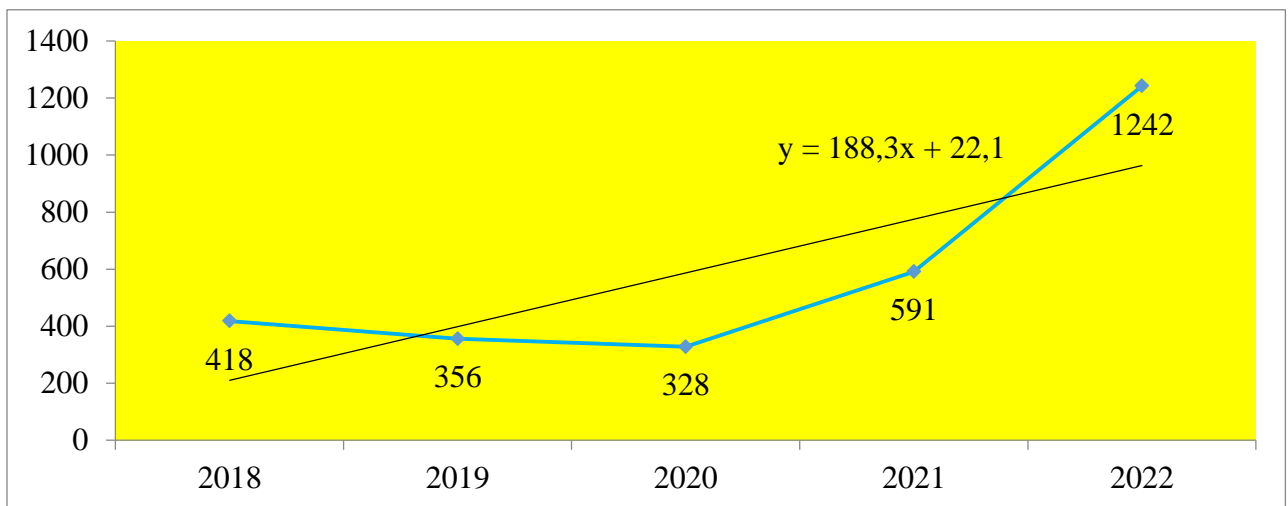

Рис. 2.2. Динаміка запитів надісланих до підрозділів фінансової розвідки іноземних країн

Аналіз демонструє перманентно зростаючу динаміку протягом досліджуваного періоду – 2018-2022 років. Відносно невелике зменшення кількості запитів спостерігалось у 2020 році, проте в загальній динаміці такий спад був не зовсім помітний. Відповідно, можна констатувати про зростання інтенсивності співпраці між національним підрозділом фінансової розвідки та підрозділами фінансової розвідки іноземних держав. Також варто звернути увагу на результати аналізу у натуральному вираженні:

- кількість запитів у 2022 році більша майже у три рази у порівнянні із 2018 роком;

- приріст кількості надісланих запитів у 2021 році порівняно із 2020 роком становить 180%;

- приріст кількості надісланих запитів у 2022 році порівняно із 2021 роком становить 210%.

Загалом же, порівнюючи та аналізуючи попередні рисунки можемо констатувати про доволі позитивну динаміку та тенденцію нарощування інтенсивності та результативності у сфері співпраці національного підрозділу фінансової розвідки та іноземних партнерів. Це доволі вагомий фактор, що має доволі позитивний вплив на міжнародний імідж та репутації нашої держави. Загалом нарощування інтенсивності співпраці у сфері протидії легалізації доходів, що були отримані незаконним шляхом свідчить про активізацію зусиль держав світу для подолання цієї проблеми. Також варто зауважити, що протидіяти такого роду операціям дуже складно та практично неможливо опираючись тільки на національний підрозділ фінансової розвідки та правоохоронні органи. Адже, більшість фінансових операцій передбачають перетин національних кордонів держав.

На наступному етапі проаналізуємо динаміку інформування про фінансові операції небанківськими установами, що представлена графічно на рисунку 2.3.

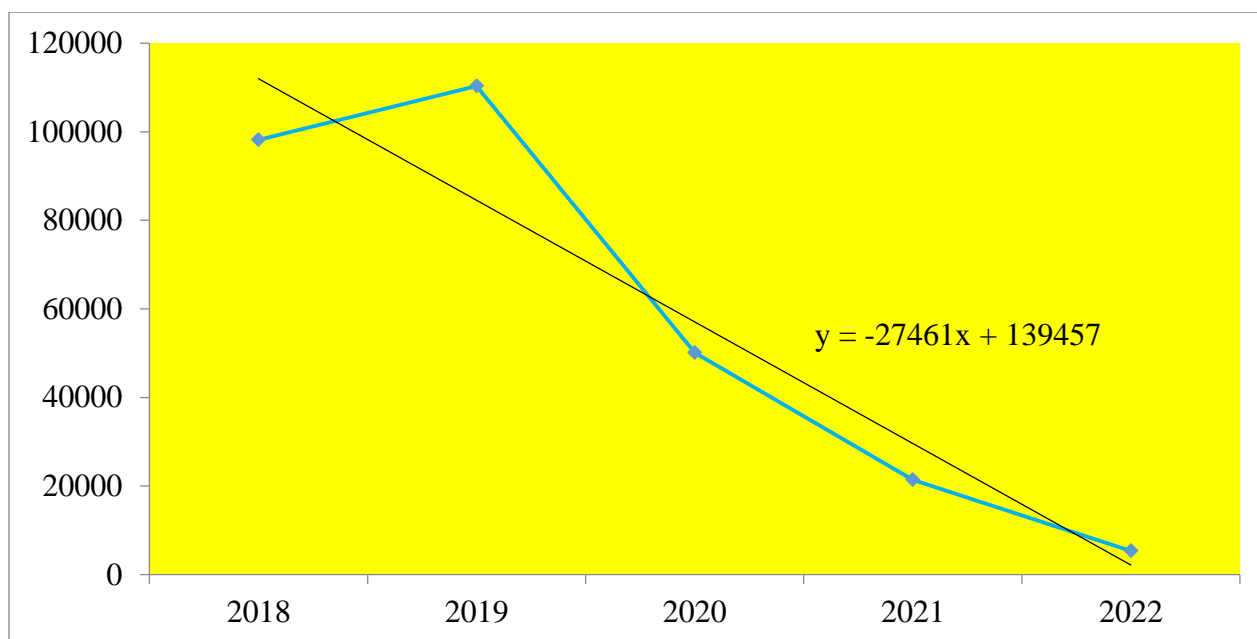

Рис. 2.3. Динаміка інформування про фінансові операції небанківськими установами за 2018-2022 роки

Проведемо також аналіз динаміки інформування про фінансові операції банками. Результати аналізу також представимо графічно на рисунку 2.4.

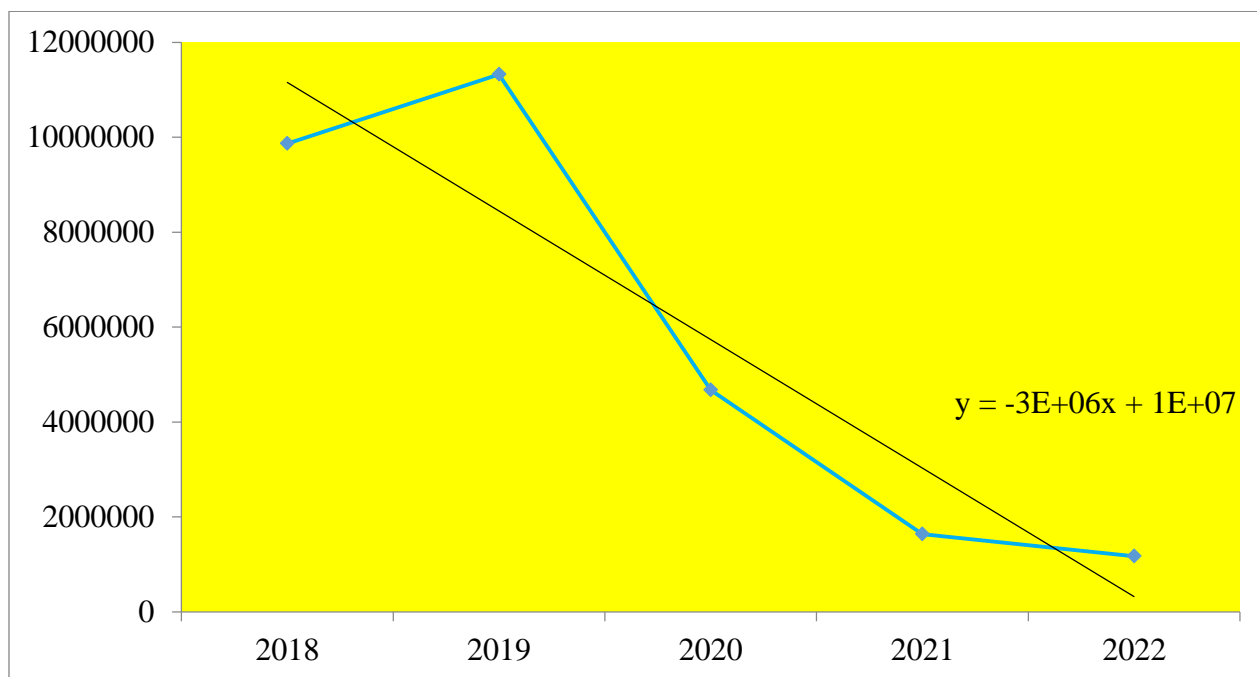

Рис. 2.4. Динаміка інформування про фінансові операції банками

Наведені рисунки свідчать про загальну тенденцію до зменшення кількості інформації про фінансові операції, що була отримана від небанківських установ та банків. Така тенденція, на перший погляд є негативною та свідчить про здавалося б зменшення ефективності системи фінансової розвідки країни. Однак, врахувавши низку інших чинників, у межах системного аналізу, робимо припущення, що кількість отриманих повідомлень не є прямим відображенням ефективності роботи підрозділу фінансової розвідки. Погоджуємось із думкою науковців [5], що така ситуація, навпаки, може вважатися свідченням ефективності системи фінансової розвідки держави. Перш, за все ефективна роботи системи фінансової розвідки за попередні роки стала вагомим превентивним фактором. Тобто, сам факт ефективного функціонування фінансової розвідки сприяв зменшенню кількості підозрілих та незаконних фінансових операцій

Проаналізуємо також динаміку та встановимо питому вагу фінансових операцій у загальній кількості взятих на облік Державною службою фінансового моніторингу України (рис. 2.5).

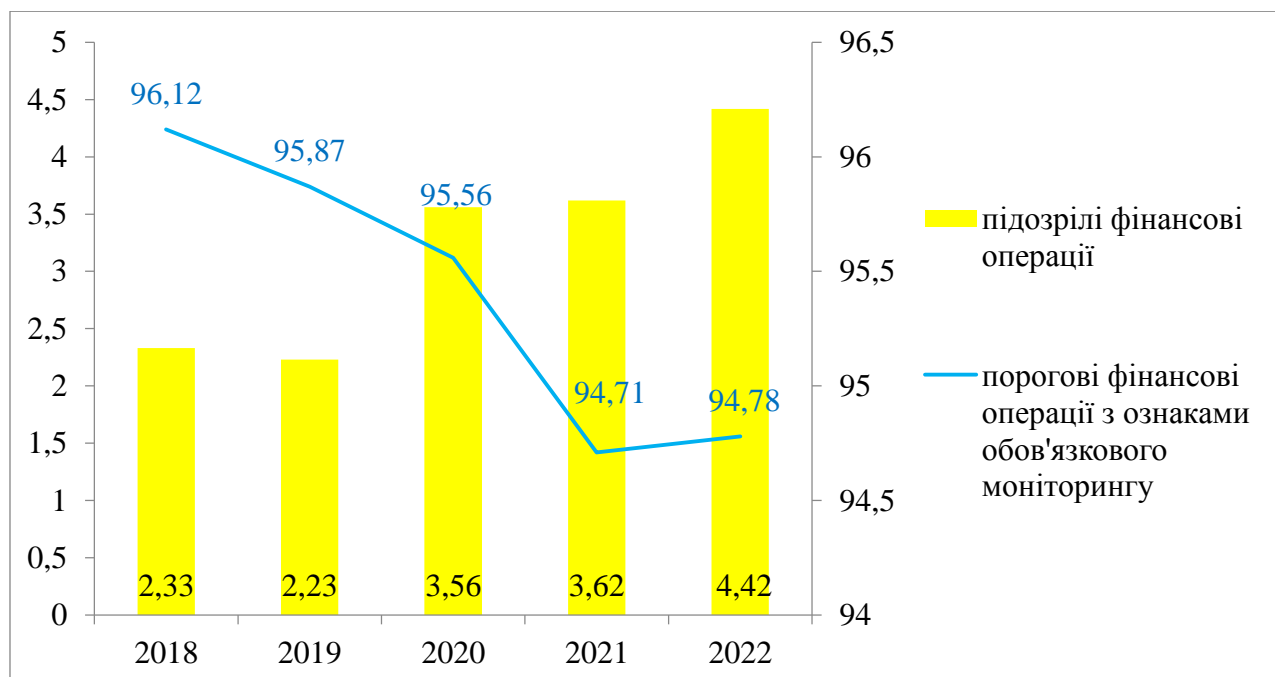

Рис. 2.5. Динаміка та питома вага фінансових операцій у загальній кількості взятих на облік підрозділом фінансової розвідки (%)

Як видно з рисунку питома вага фінансових операцій, що кваліфікуються як підозрілі стабільно зростає у загальній структурі інформаційних повідомлень в результаті реалізації фінансового різними суб'єктами моніторингу. Натомість зменшується частка фінансових операцій, що були ідентифіковані як порогові операції.

Зауважимо, що пороговими операціями ідентифікуються операції, суми яких перевищує в еквіваленті 400 тис. грн. до порогових операцій, відповідно до чинного законодавства, відносять:

- готівкові операції;
- операції, які проводять політичні особи;
- операції щодо переказу коштів чи валютних цінностей через кордон країни та офшорні операції;
- інші види операцій, визнані такими.

Загалом можна констатувати про загалом позитивну тенденцію щодо діяльності національного підрозділу фінансової розвідки. Варто виокремити діяльність Державно служби фінансового моніторингу щодо міжнародної співпраці.

2.2. Аналіз сучасних методів легалізації незаконних доходів

Наступним етапом аналізу стане визначення загальних тенденцій офшоризації економіки, що має доволі вагомий вплив на фінансову безпеку держави та об'єктом міжнародної співпраці для зменшення обсягів капіталів, що переміщуються в офшори. крім того. Офшорні юрисдикції є своєрідними «центрами» легалізації доходів, що були отримані злочинним шляхом. Ще із середини минулого століття офшори почали використовуватись з метою легалізації незаконно отриманих доходів. Така тенденція продовжилася у XXI ст., особливо після зростання обсягів офшорних операцій, що здійснює легальний бізнес (рис. 2.6).

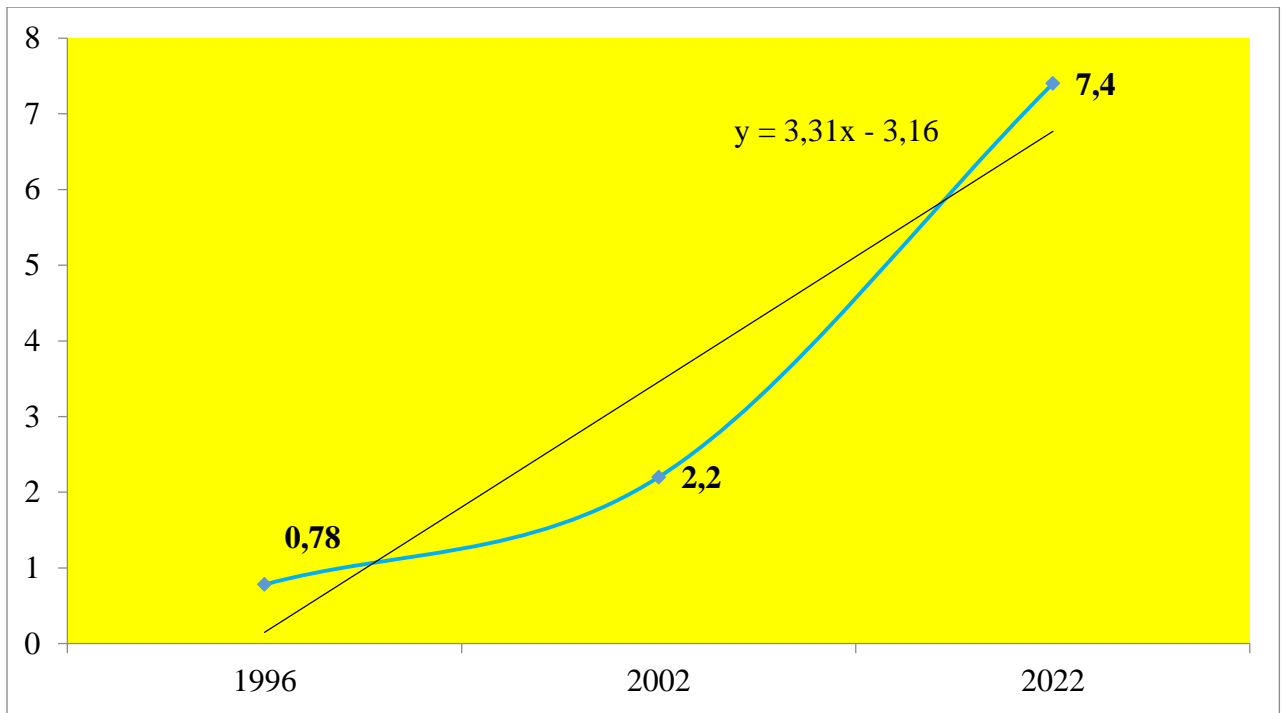

Рис. 2.6. Динаміка офшорних операцій протягом 1996-2021 років

Графік демонструє вражаючу динаміку за 25-ти річний період обсяги операцій із використанням офшорних центрів збільшився практично в 10 разів. Варто також зауважити, що офшорні операції зростають незалежно від країни походження капіталів. Тобто промислово розвинуті країни також страждають від масового відтоку капіталів на користь офшорних юрисдикцій. Така тенденція є доволі загрозливою, оскільки вона негативно впливає на фінансову безпеку усіх країн. Більш того, використання офшорів у глобальному вимірі сприяє стратифікації доходів населення та багатства населення світу. адже, пільгові ставки оподаткування або відсутність оподаткування в офшорних центрах сприяє подальшому збагаченню заможної верстви населення та зменшення рівня багатства відносно незаможної верстви населення. Причинами такої тенденції можна вважати дві складові:

- відносно високий розмір податкового навантаження у країнах, що змушує представників бізнесу шукати більш привабливі податкові «гавані»;
- посилення впливу великого бізнесу на політичні еліти національних держав, що зазвичай лобіює легалізацію офшорних операцій.

Отож, обсяги виведення капіталів з національних економічних систем в офшорні юрисдикції є основною загрозою для фінансової та інколи національної безпеки країн. Зауважимо, що обсяги виведення капіталів у офшори є вражаючим (рис. 2.7).

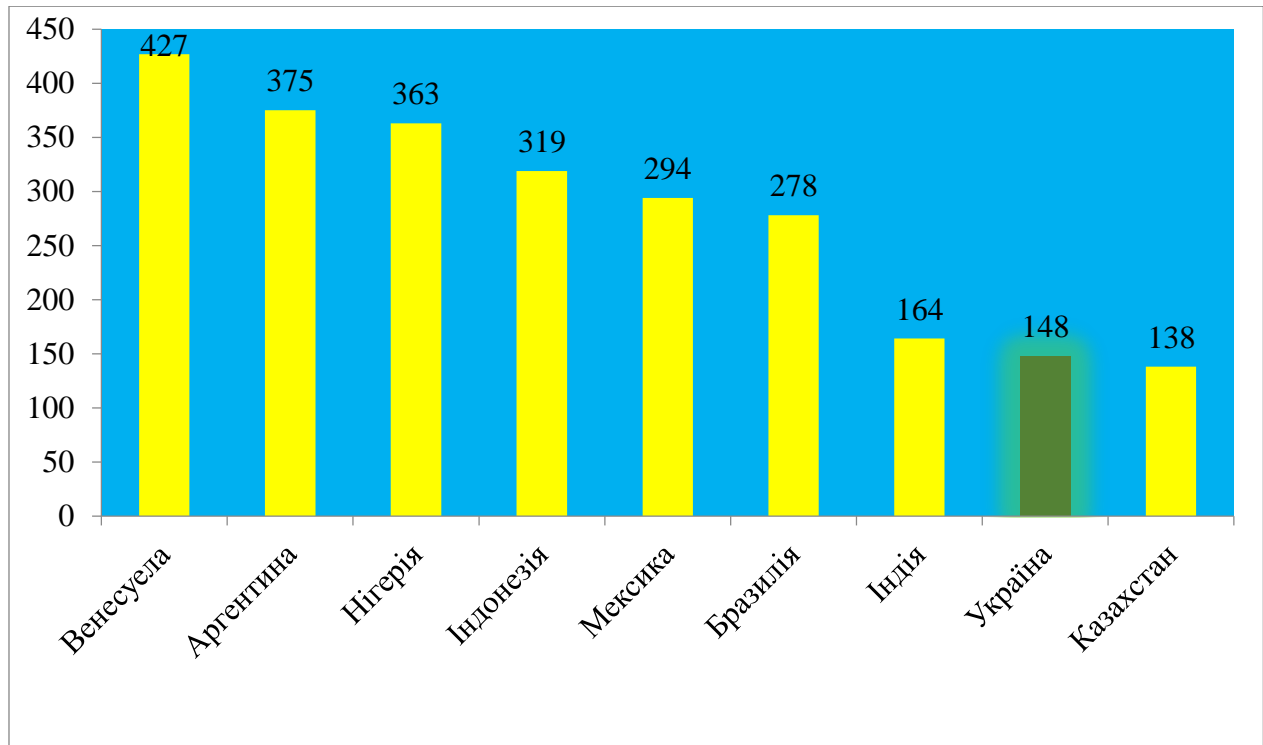

Рис. 2.7. Обсяги капіталу виведених у офшори

Як бачимо з рисунку, наша держава посідає доволі вагоме місце за обсягом виведених капіталів, адже близько 150 млрд дол. вітчизняних капіталів виведено із національної економічної системи до офшорних юрисдикцій. Можемо також констатувати, що аналогічні проблеми притаманні для країн, що є експортерами енергоресурсів та загалом страждають від так званого «ресурсного прокляття». Відповідно, такі держави значною мірою залежні від експорту ресурсів, відповідно їх політичні еліти є зрощеними із представниками бізнесу, що водночас є експортерами ресурсів. Така ситуація сприяє формуванню екстрактивних політичних інститутів, що значною мірою визначають майбутнє цих країн. Доволі прикро, що Україна також входить до когорти таких країн. Для виправлення такої тенденції слід активізувати процеси

міжнародної співпраці для протидії офшоризації на окреслених проблемах на глобальному рівні.

На рисунку 2.8 представлено рівень офшоризації різних країн світу та України.

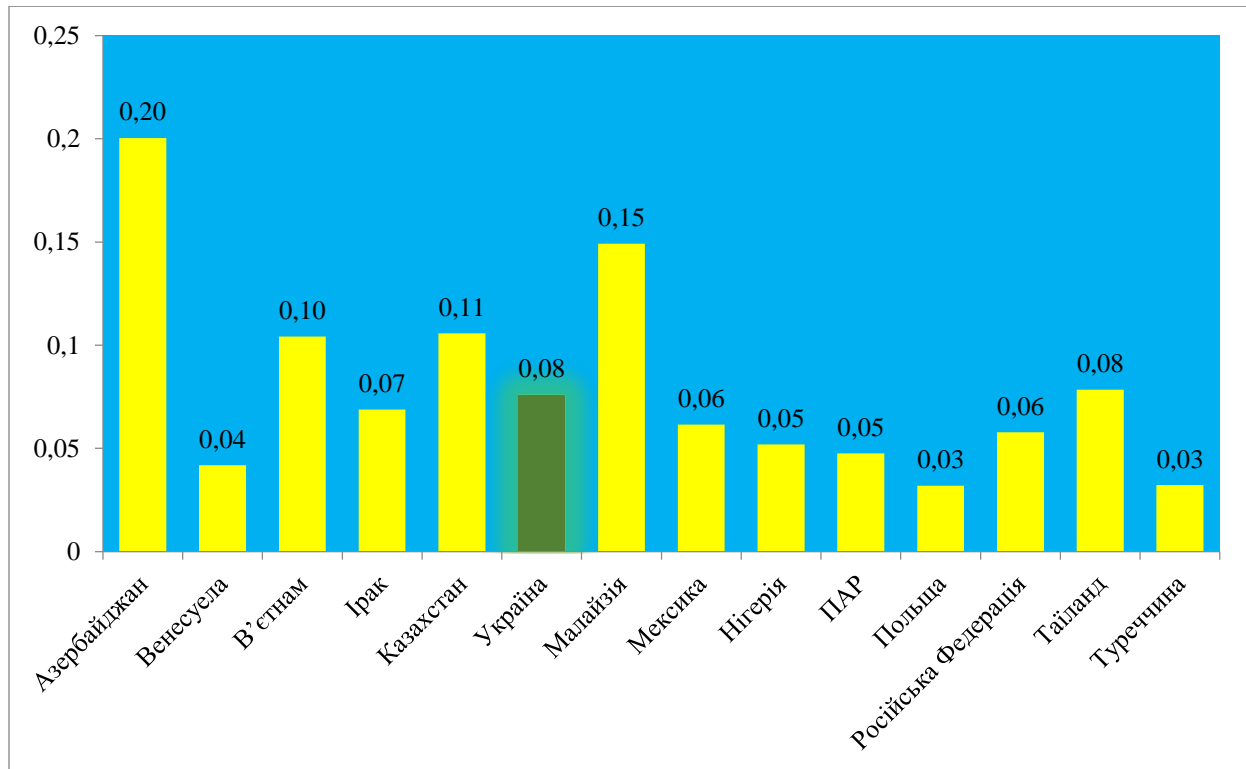

Рис. 2.8. Рівень офшоризації країн світу

Як бачимо, внаслідок такого значного розміру відтоку капіталів рівень офшоризації вітчизняної економіки є доволі високим та становить 8%. Загалом рівень офшоризації – це показник, що відображає частку капіталів, що були переміщені в офшори до загального ВВП країни. Відповідно близько 8% відсотків ВВП України знаходиться в офшорних юрисдикціях. Враховуючи такі тенденції можемо робити висновок про значний рівень небезпеки для фінансової та економічної безпеки країни.

Для розробки рекомендацій щодо вдосконалення системи фінансової розвідки країни та шляхів її взаємодії в контексті глобального співробітництва проведемо аналіз основних способів та методів легалізації незаконно отриманих доходів одержаних злочинним шляхом. Переважно схема легалізації злочинних

доходів відбувається за простим алгоритмом, однак дуже злагодженим (рис. 2.9).

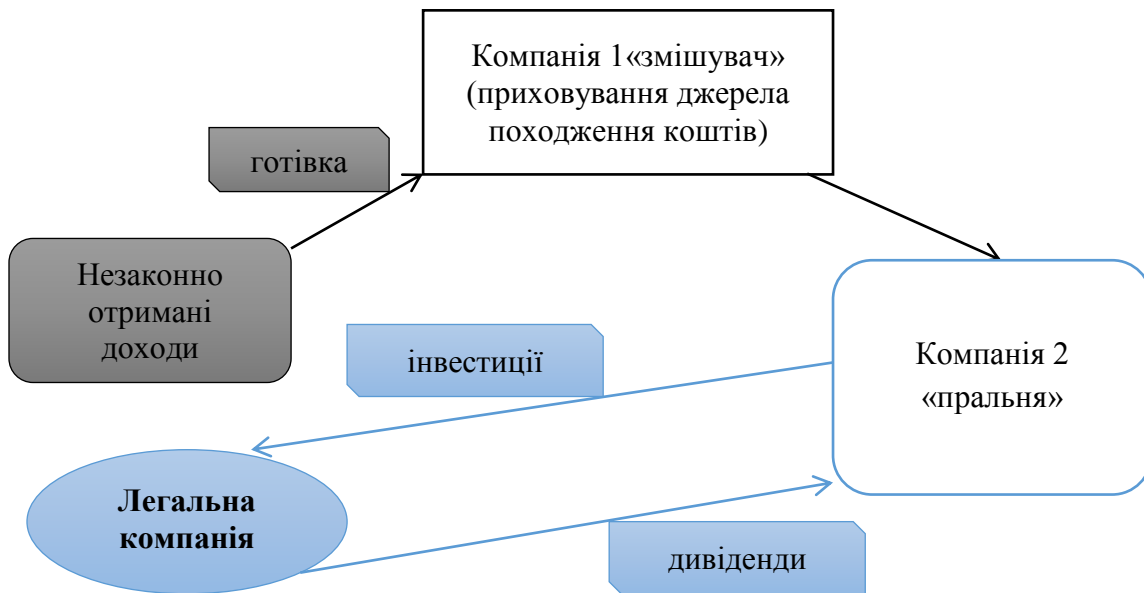

Рис. 2.9. Типова схема легалізації злочинних доходів

Відповідно, виокремлюють три етапи процесу легалізації доходів отриманих злочинним у класичному варіанті:

- приховування джерела походження нелегальних коштів, що передбачає «змішування» готівки коштів нелегального походження із коштами легального походження, що отримує компанія та формальне збільшення виручки за рахунок цього;
- етап «пральня» передбачає різні форми вкладення уже «змішаних» коштів в реальні види діяльності;
- легалізовані таким чином кошти інвестуються у цілком легальний бізнес.

Розглянемо також доволі популярну нині схему легалізації доходів отриманих злочинним шляхом, що передбачає використання страхової компанії або іншої фінансової інституції (рис. 2.10).

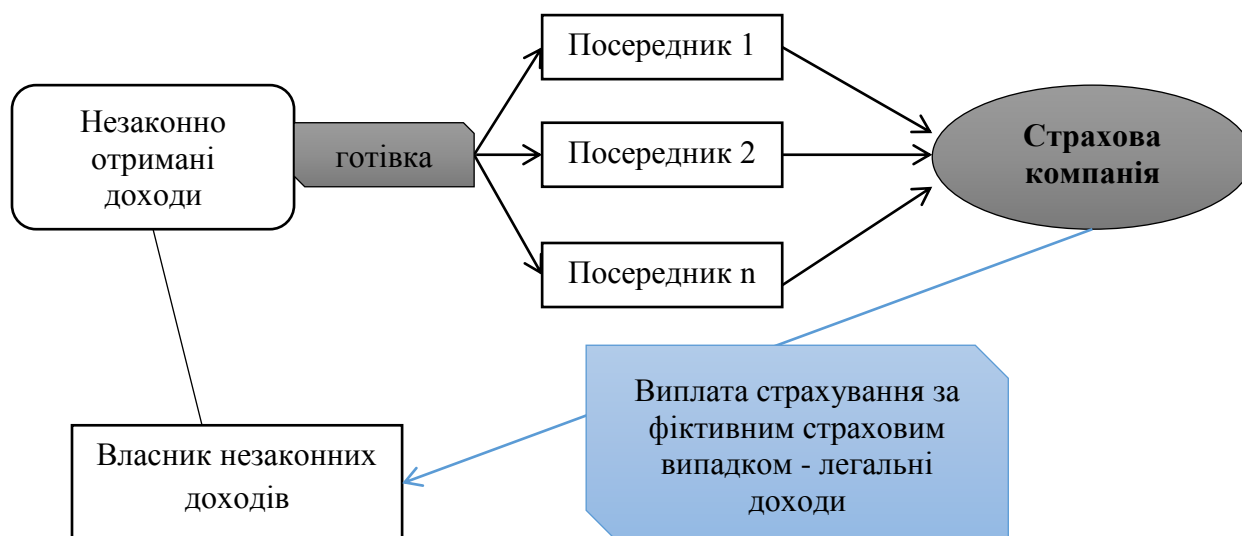

Рис. 2.10. Типова схема легалізації злочинних доходів з використанням страхової компанії

За такого способу легалізація незаконних доходів відбувається шляхом внесення коштів на рахунки страхової компанії. Це відбувається шляхом купівлі підставними особами страхових полісів за готівкові кошти. Згодом, компанія акумулювавши ці кошти виплачує їх у формі страхових виплат на користь підставної компанії.

Встановивши основні загрози для фінансової безпеки держави та визначивши типові способи легалізації доходів отриманих злочинним шляхом отримуємо доволі ґрунтовну аналітичну базу для формування рекомендаційної частини нашого дослідження.

Висновки до розділу 2.

Проведено аналіз ефективності фінансової розвідки України, що передбачав аналіз інтенсивності міжнародного співробітництва та аналіз

Аналізуючи інтенсивність міжнародного співробітництва можемо констатувати, доволі позитивну динаміку та тенденцію нарощування інтенсивності та результативності у сфері співпраці національного підрозділу фінансової розвідки та іноземних партнерів, що є вагомим фактором впливу на міжнародний імідж та репутацію держави. Загалом нарощування інтенсивності співпраці у сфері протидії легалізації доходів, що були отримані незаконним шляхом свідчить про активізацію зусиль держав світу для подолання цієї проблеми.

Проведено аналіз кількості інформації про фінансові операції, що була отримана від небанківських установ та банків. Загалом, тренд є спадним, однак, кількість отриманих повідомлень не є прямим відображенням ефективності роботи підрозділу фінансової розвідки. Така ситуація, навпаки, може вважатися свідченням ефективності системи фінансової розвідки держави за рахунок ефективної роботи фінансової розвідки.

Визначено основні атрибути операцій, що підлягають фінансовому моніторингу: операції, суми яких перевищує в еквіваленті 400 тис. грн.; готівкові операції; операції, які проводять політичні особи; операції щодо переказу коштів чи валютних цінностей через кордон країни та офшорні операції; інші види операцій, визнані такими.

Здійснено аналіз рівня відтоку капіталів та офшоризації економіки держави, що дало можливість стверджувати про доволі вагомий обсяг виведених капіталів (близько 150 млрд дол.) та відносно високий рівень офшоризації економіки – 8%.

Для розробки рекомендацій щодо вдосконалення системи фінансової розвідки країни та шляхів її взаємодії в контексті глобального співробітництва

здійснено теоретичний аналіз основних способів та методів легалізації незаконно отриманих доходів одержаних злочинним шляхом. В процесі цього виокремлено три етапи легалізації доходів отриманих злочинним шляхом: приховування джерела походження нелегальних коштів, що передбачає «змішування» готівки коштів нелегального походження із коштами легального походження, що отримує компанія та формальне збільшення виручки за рахунок цього; етап «пральня» передбачає різні форми вкладення уже «змішаних» коштів в реальні види діяльності; легалізовані таким чином кошти інвестуються у цілком легальний бізнес.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

3.1. Адаптація рекомендацій міжнародних організацій до формування національної системи оцінювання ризиків відмивання грошей

Загалом система оцінювання ризиків спрямована на сприяння у виявленні та оцінці потенційних ризиків для того аби могли формувати політику безпекової діяльності задля забезпечення фінансової, економічної та національної безпеки. до того ж формування системи оцінювання ризиків сприяє коригуванню стратегічних та, відповідно, поточних цілей. Такий підхід сприяє оптимізації використання ресурсів та можливостей країни для ефективного їх використання та раціонального розподілу ресурсів між цілями безпеки та розвитку. В результаті успішної реалізації такого підходу досягатиметься ефект синергії системи, що сприятиме успішній реалізації цілей. Адже, незбалансований перерозподіл ресурсів, засобів та можливостей може призводити до негативних наслідків на системному рівні. Скажімо, перерозподіл значного обсягу ресурсів на безпекові цілі гальмуватиме функцію розвитку, і навпаки – перерозподіл ресурсів на забезпечення розвитку, залишить систему без механізмів протидії загрозам, що руйнуватиме систему та негативно впливатиме на функцію розвитку. Відповідно система оцінювання ризиків є важливим елементом фінансово-економічної системи, що дозволяє оптимізувати та збалансувати її [8].

Оцінювання ризиків, що виникають у сфері протидії легалізації незаконно отриманих доходів є результатом стратегії або реалізовуватись в результаті настання певних подій, форс-мажорних обставин, зміни зовнішнього середовища. Базовою проблемою в системі оцінювання ризиків у сфері протидії легалізації незаконно отриманих доходів є визначення структури та масштабів

цього процесу – здійснювати цю діяльність загалом чи в окремих сегментах та на окремих рівнях. Наприклад, чинники та фактори впливу у сфері легалізації доходів можуть значно відрізнятись за своєю суттю від аналогічних у сфері фінансування тероризму. Скажімо, фінансові ресурси, спрямовані на фінансування тероризму можуть мати як легальне так і злочинне походження, але результат їхнього впливу – загроза та ймовірна шкода для безпеки держави. Також варто відзначити різне цільове спрямування діяльності у сферах легалізації доходів та фінансування тероризму: попередження та недопущення терористичного акту та виявлення і покарання винних щодо легалізації доходів, оскільки злочинна дія уже відбулась. Тому методика проведення оцінки ризиків передбачає перш за все, встановлення способу – загалом чи окремо.

Для того аби система оцінювання ризиків була ефективною необхідно щоб незважаючи від способу оцінки ризиків (разом чи окремо; національний чи регіональний рівень) були скоординованими та злагодженими, проводились за однією методикою та становили цілісність щодо кінцевого результату.

Відповідно взаємозв'язок щодо оцінки ризиків на національному чи регіональному рівнях представлено наступним чином:

- ситуації, які передбачають високий чи низький ризик, виявлені компетентними органами в рамках оцінювання ризиків легалізації незаконних доходів на національному рівні, повинні логічно впливати і підтверджувати ідентифікацію ситуацій високого або низького ризику для використання ризик-орієнтованого підходу фінансовими інституціями та з метою реалізації нагляду саморегульованих органів;
- перманентний аналіз факторів ризику, який здійснюється фінансовими інституціями та встановленими не фінансовими інституціями, більш того контролюється компетентними органами, потенційно сприяє і підтверджує визначення рівнів ризику в межах системи оцінювань на національному рівні.

Відповідно учасниками, що здійснюють позитивний вплив на процес оцінювання ризиків на національному рівні представлені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Уповноважені органи та їх функції у сфері оцінювання ризиків

№	Інституція	Завдання
1	орган розробки державної політики з	повинен, де це доречно, брати участь у проведенні оцінювання ризиків (не обов'язково як суб'єкт, що надає інформацію, але як основний користувач результатів такої оцінки) – для забезпечення належного охоплення питань високого рівня та визначення будь-яких можливих наслідків оцінювання ризиків для перегляду національної політики в сфері ЗПВД / ФТ. Вони повинні відігравати важливу роль у сприянні визначення масштабів оцінювання ризиків
2	правоохоронні органи та органи прокуратури	можуть надати інформацію з конкретних справ у конкретних сферах, що оцінюються, а також, де це можливо, посприяти в оцінюванні сум злочинних доходів на підставі наявної у них інформації стосовно предикатних злочинів. Таким чином, вони, очевидно, відіграють ключову роль як джерело інформації в цьому процесі. У цих оперативних органах може бути відповідна статистика щодо розслідувань, судових переслідувань і вироків, які винесено у справах, пов'язаних з ВД / ФТ, а також статистика, що стосується заарештованих / конфіскованих / повернутих / розділених активів та інших (міжнародних) запитів про правову допомогу. Вони також можуть володіти інформацією про способи вчинення злочинів (modus operandi) кримінальними елементами, яку отримали під час проведення розслідувань. Крім того, ці органи можуть надати інформацію про нові тенденції та ризики, виявлені під час розслідувань, а також допомогти у виявленні вразливостей конкретних сфер
3	розвідувальні органи та/або служби безпеки	відіграють особливо важливу роль в оцінюваннях, що стосуються тероризму та його фінансування, де більшість інформації про загрози може надходити з розвідувальних джерел. Такі органи також можуть бути центрами експертного аналізу розвідувальної інформації і здійснювати «зовнішній» аналіз, підтверджувати результати оцінювання ризиків або загроз, використовуючи методики аналізу розвідувальної інформації та оцінок (при їх наявності). Крім цього, вони можуть сприяти виявленню вразливостей
4	підрозділ фінансової розвідки (ДСФМ України)	завдяки отриманим повідомленням про підозрілі операції та іншій інформації, а також проведеному стратегічному аналізу. ПФР мають ідеальну можливість для виявлення загроз, вразливостей, технік, методів і тенденцій ВД / ФТ, у тому числі нових схем, і можуть використовувати інформацію, отриману з їхніх баз даних щодо конкретних видів продуктів або операцій, яка може бути або перероблена на справи з вилученою секретною інформацією, та/або використовуватись у формі узагальнених даних для виявлення тенденцій. Така інформація може доповнюватися статистикою про направлені повідомлення підзвітними установами

5	регулятивні та наглядові органи	повинні детальні відомості про установи, що підлягають регулюванню в сфері ЗПВД / ФТ у своїх країнах. Завдяки здійсненню як виїзних, так і безвиїзних перевірок та моніторингу, ці органи володіють унікальними даними про конкретні вразливості, пов'язані з видами продуктів, операцій (включно з операціями транскордонного характеру) і клієнтів, які можуть бути пов'язані з ВД / ФТ, мають можливість оцінити політику, процедури і заходи контролю, наявні в секторах. Таким чином, вони мають можливість висловити свої погляди щодо адекватності заходів у зниженні конкретного ризику, прийнятого піднаглядними установами
6	Інші інституції	можуть також володіти інформацією, корисною при оцінюванні ризиків, і прямо або опосередковано брати участь у ньому. Аналогічно, органи, які можуть мати інформацію щодо конкретної злочинної діяльності або предикатних злочинів, також мають змогу зробити свій внесок у проведення оцінювання (наприклад, міністерства соціального забезпечення – щодо шахрайств у сфері соціального забезпечення, податкові органи – стосовно податкових злочинів, антикорупційні органи – щодо корупції тощо)
7	Міжнародні та зарубіжні партнери	регіональні групи за типом FATF, членом яких є країна, також можуть бути корисним джерелом інформації щодо ризиків, зокрема у проведенні роботи з виявлення і розуміння ризиків в інших областях регіону. Аналогічно, зарубіжні партнери, такі як державні органи інших країн, теж можуть слугувати потенційним джерелом інформації

Джерело: [12; 22].

У системі оцінювання ризиків можуть брати участь представники суспільства та бізнесу. Вони можуть бути джерелом необхідної та важливої інформації та брати безпосередню участь у процесах оцінювання ризиків за необхідності або наявності нагальної потреби. Допуск представників приватного сектору до системи оцінювання ризиків повинен відбуватися за згоди органів державної влади. Адже, Проте варто розуміти, що вони можуть мати особисті інтереси та вигоду у проведенні суб'єктивної оцінки ризиків у сфері легалізації доходів, що були отримані злочинним шляхом. Основні взаємозв'язки та взаємозалежності такого процесу представлені на рисунку 3.1.

Важливим для валідності результатів оцінювання ризиків щоб вхідна інформація була достовірною та не зазнавала трансформації в процесі руху між відповідними комунікативними каналами та не була викривлена в процесі проведення оцінки ризиків.

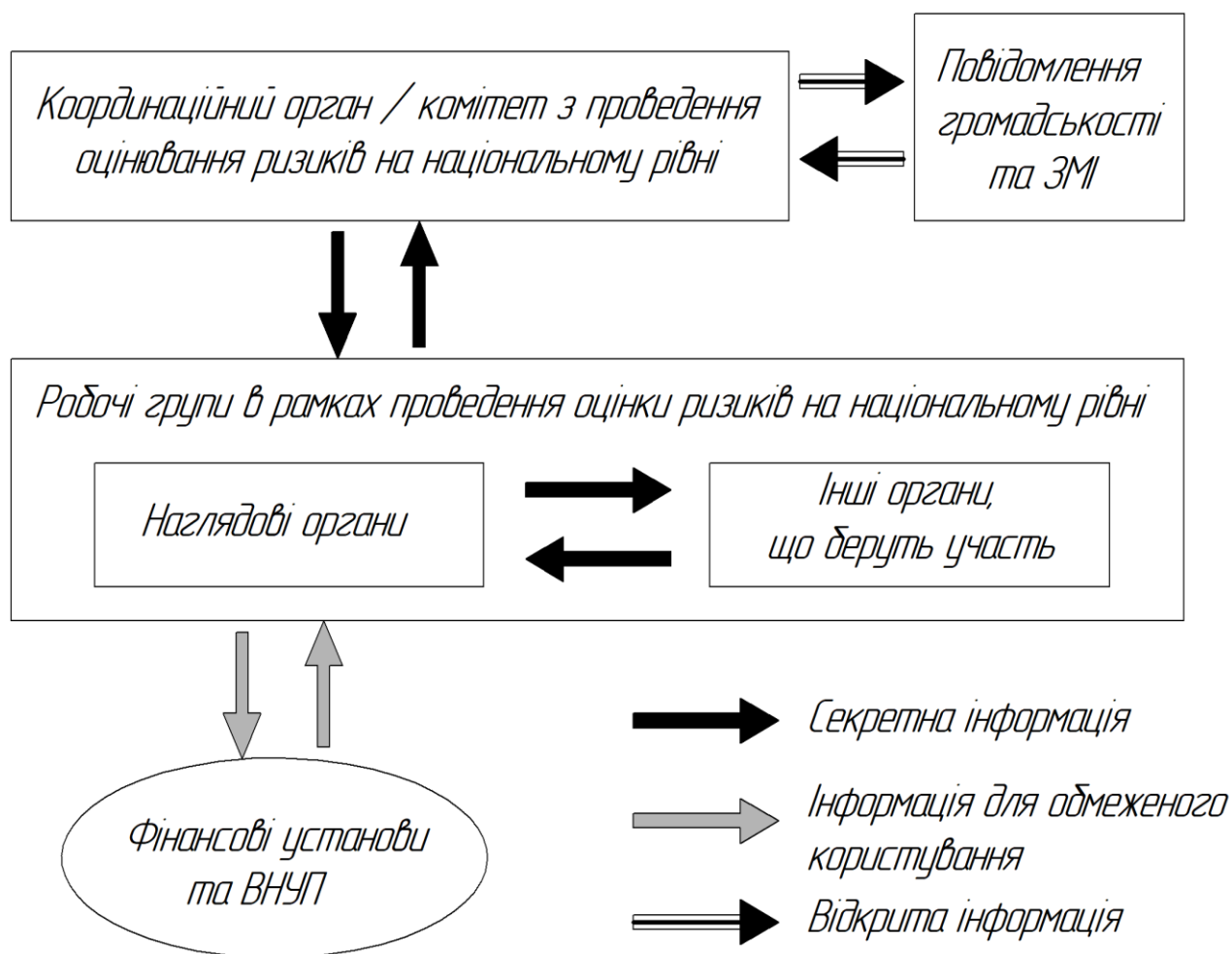

Рис. 3.1. Основні взаємозв'язки та взаємозалежності учасників системи оцінювання ризиків

На завершення слід додати, що використовувана інформація може бути отримані з різних джерел та мати різну природу походження, тому якість та обсяг вхідної інформації для системи оцінювання ризиків може бути різними в різних країнах.

3.2. Методи протидії легалізації незаконних доходів та обмеження офшорних операцій на міжнародному рівні.

Важливою складовою протидії зростанню офшорних операцій є укладання міждержавних угод щодо уникнення подвійного оподаткування. Тобто, це діяльність спрямована на отримання певних вигод від податкових угод для представників бізнесу з різних країн. Ключовим для такого процесу є підписання та ратифікація парламентом країни угоди про уникнення подвійного оподаткування. Основна мета такого договору зводиться до міждержавного регулювання оптимізації процесів оподаткування, що має на меті запобігання офшоризації економіки, використанню шахрайських схем та використання тіньових схем.

Відповідно шопінг податкових угод передбачає отримання вигоди представниками бізнесу та фінансової сфери усіх держав – підписантів такої угоди. Також перевагою такого роду угод є позбавлені представників бізнес середовища третіх сторін від отримання певних вигод у державах підписантах угоди. Така ситуація сприяє переорієнтації зовнішньої політики держав на участь у міжнародному співробітництві в сфері протидії легалізації доходів отриманих незаконним шляхом, фінансування тероризму та відтоку капіталів у офшори.

Однак, світовий досвід засвідчує існування своєрідного парадоксу – бізнесмени та фінансової інституції з третіх країн, які не є підписантами угоди про уникнення подвійного оподаткування отримують неправомірні вигоди від участі в так званих «Tax treaty shopping» – «шопінгу» податкових угод. Основна суть такого роду операцій полягає в тому, що фінансової та бізнес організації що займаються інвестуванням створюють у країнах де діє договір про уникнення подвійного оподаткування посередницькі компанії та через них направляють інвестиції у держави-учасниці угоди. Завдяки використанню переваг такого виду договору можна отримати наступні переваги:

- зниження обсягів оподаткування та підвищення рентабельності інвестицій;
- відсутність оподаткування у країні де знаходиться резидент – отримувач прибутку;
- оптимізація податкових платежів для особи, що отримує доходи та є кінцевим бенефіціаром [18].

В останні роки низка світових держав виступає з ініціативою протидії такого роду угодам та боротьби із іншими видами фінансових махінацій та схем ухиляння від сплати податків.

Відповідно, варто зауважити, що розробка та реалізація заходів щодо протидії легалізації незаконних доходів, фінансування тероризму, ухилянні від сплати податків та відтоку капіталів стали першочерговим завданням у системі міжнародного співробітництва. Найбільш впливовими організаціями, які притримуються зазначеною стратегії є:

- Європейський Союз;
- Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР);
- ФАТФ;
- НАФТА.

Також варто відзначити ті країни, що є активними учасниками цього процесу, оскільки уклали низку відповідних угод: США, Канада, Японія, Франція, Німеччина, Англія тощо.

Серед основних пропозицій слід відзначити такі:

- занижені ставки оподаткування діяльності холдингових компаній;
- принцип «фіскальної справедливості»;
- забезпечення доступу до інформації про власників та фінансову діяльність компаній, зокрема тих, що мають представництво в офшорних центрах;
- обмін досвідом між країнами щодо протидії легалізації доходів та ухиляння від сплати податків;
- реалізація конвенції про адміністративну взаємодопомогу.

Розглянемо суть ініціативи щодо запровадження знижених ставок оподаткування холдингових компаній, що є основними учасниками процесів ухиляння від сплати податків та спричиняють відтік капіталів у офшори.

Ще одним із засобів протидії окресленим проблема є реалізація принципу фіскальної справедливості. Суть цього принципу полягає в тому аби зреалізувати ідею оптимізації податкових платежів у більшості розвинених країн привівши ставки оподаткування великого бізнесу до більш-менш однакових. Така ситуація сприятиме формування відповідної податкової та фінансової дисципліни та сприятиме прийняттю рішень на користь реєстрації бізнесу та сплати податків саме у цих країнах.

Наступним кроком, анонсованим урядами багатьох країн, що має на меті протидію легалізації доходів, що отримані незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та ухилянню від сплати податків є забезпечення обміну податковою інформацією. Забезпечення обміном такого роду інформацією є важливим кроком для забезпечення прозорості фінансової системи окремих країн та глобальної фінансової системи загалом. Більшість експертів та науковців притримуються думки, що запровадження системи обміну податковою інформацією матиме дуже позитивний ефект на легалізацію на протидію легалізації доходів та іншого роду незаконним операціям. Власне такий підхід гарантуватиме не тільки позитивні результати у зазначеній сфері, а й стосовно зменшення розмірів тіньової економіки або ж її ліквідації. Однак варто зауважити, що домогтися вагомих зрушень в цьому напрямі на глобальному рівні доволі важко та складно, оскільки більшість держав та представників їхніх бізнес та політичних еліт пручаються такому процесу. Однак, варто відзначити позитивні зрушення в цьому напрямі. Зокрема такі країни як США, Канада, Великобританія, Японія та інші підписують угоди про обмін податковою інформацією на основі двосторонніх домовленостей.

Наступним засобом протидії зазначеним процесам та налагодження міжнародної співпраці вважається обмін досвідом між країнами щодо протидії легалізації доходів та ухиляння від сплати податків. Йдеться про організацію та

проведення періодичних заходів (конференцій, симпозіумів, стажувань тощо) з метою поширення передового досвіду та практик протидії легалізації незаконно отриманих доходів, ухилянню від сплати податків та фінансуванню тероризму. Такі заходи також сприятимуть формуванню спільної фінансово-податкової «культури» та свідомості підприємців.

Дещо схожою за принципом є реалізація конвенції про адміністративну взаємодопомогу між країнами. Її суть полягає у налагодженні широкого спектру заходів щодо міждержавної взаємодії щодо боротьби із легалізацією незаконно отриманих доходів та іншого роду незаконних операцій.

3.3. Міжнародне співробітництво щодо протидії легалізації незаконно отриманих доходів

Ґрунтуючись на результатах проведеного дослідження вважаємо, що важливим аспектом удосконалення системи фінансової розвідки держави є налагодження взаємодії у сфері міжнародної співпраці та обміну досвідом. Основним аспектом такого роду співпраці повинен бути спільні інформаційні бази даних, перелік осіб, що є у групі ризику щодо здійснення протиправних операцій та махінацій та доступ до переліку підозрілих операцій. Проте, налагодження системи обміну інформацією буде недостатньо для досягнення результативності та успіху зазначеної справи. Для цього слід забезпечити також систему ефективної фінансової розвідки на національному рівні та забезпечити співпрацю між правоохоронним та іншими причетними структурами на рівні окремих держав. Зокрема міжнародна організація ФАТФ притримується позиції щодо необхідності вживання правових та адміністративних заходів аби не допустити того, що зловмисники та пов'язані з ними структури отримували вигоду від незаконних операцій шляхом міжнародного руху капіталів та активів. Отож, зазначеним установами слід керуватися законодавчими та міжнародними актами, що покликані сприяти у здійсненні фінансової розвідки

для протидії легалізації доходів, які були отримані незаконно та фінансування тероризму.

Проведемо аналіз та порівняння взаємодії відповідних інституцій та структур на національному (рис. 3.2) та міжнародному рівнях (3.3).

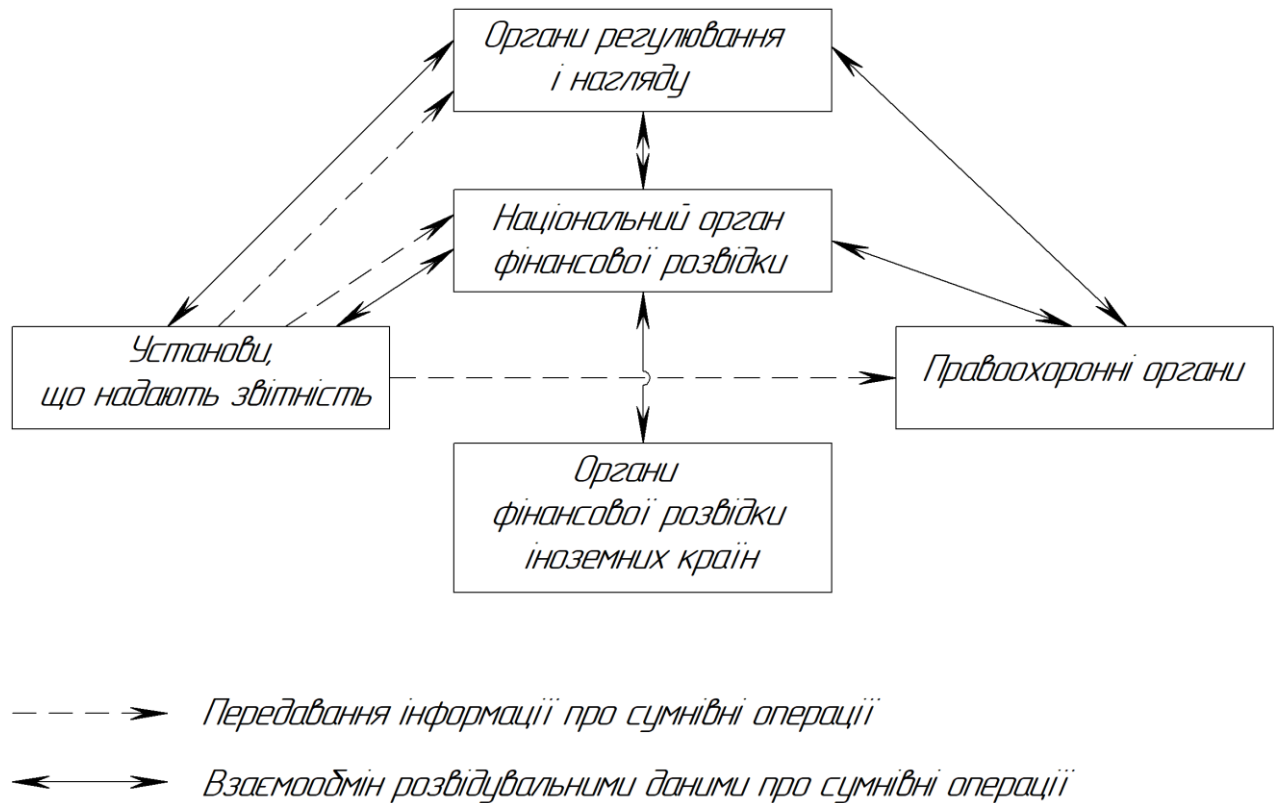

Рис. 3.2. Взаємодія суб'єктів протидії легалізації незаконних доходів на національному рівні

Джерело [15].

Така структура є доволі оптимальною та спрямована на забезпечення швидкості обміну інформацією та її надійності, що забезпечує ефективність системи фінансової розвідки держави. Така система організації фінансової розвідки також передбачає високий рівень узгодженості інтересів та дій усіх компетентних органів та інституцій при здійсненні зазначеного виду діяльності. Порушення комунікаційних ланцюгів чи зменшення швидкості передачі інформації може поставити усю систему в небезпеку та нівелювати ефективність її діяльності.

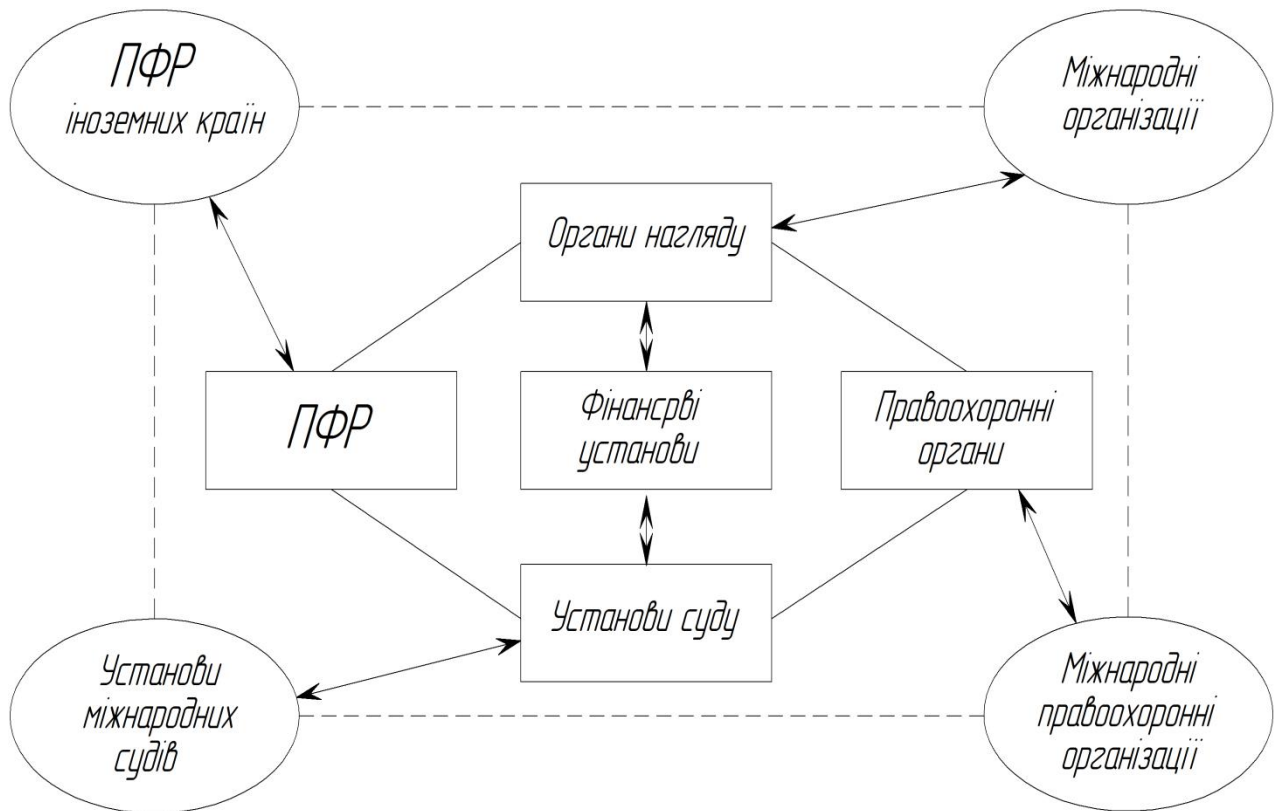

Рис. 3.3. Взаємодія суб'єктів протидії легалізації незаконних доходів на міжнародному рівні

Джерело [16].

Наведена схема взаємодії суб'єктів протидії легалізації незаконних доходів на міжнародному рівні буде також доволі ефективною. Особливої важливості вона набуває на фоні війни російської федерації проти України. Адже саме зараз потрібно інтенсифікувати процеси фінансової розвідки з кількох причин:

- активно виявляти підозрілі фінансові операції та потоки щодо фінансування війни росією та її сателітами, зокрема терористичними угрупованнями;
- сприяти пошуку шляхів для повернення незаконно виведених коштів та конфіскації активів представниками країни-агресора та терористичних угруповань;
- протидіяти процесам легалізації незаконно отриманих доходів представниками національного бізнесу та фінансової сфери аби забезпечити фінансову та економічну безпеку.

Для налагодження таких процесів слід звернути уваги на рекомендації міжнародної організації ФАТА щодо методики розрахунку та оцінки ризиків.

Рис. 3.4. Графічне представлення методики розрахунку ризиків ФАТФ

Джерело [11].

Використання зазначеної методики сприятиме уніфікації діяльності підрозділів фінансової розвідки та, відповідно забезпечить налагодження ефективної системи міжнародної взаємодії на інституційному рівні.

Отож, ґрунтуючись на результатах дослідження та використовуючи метод теоретичного узагальнення сформуємо теоретичну модель забезпечення фінансової розвідки держави в контексті міжнародного співробітництва (рис. 3.)

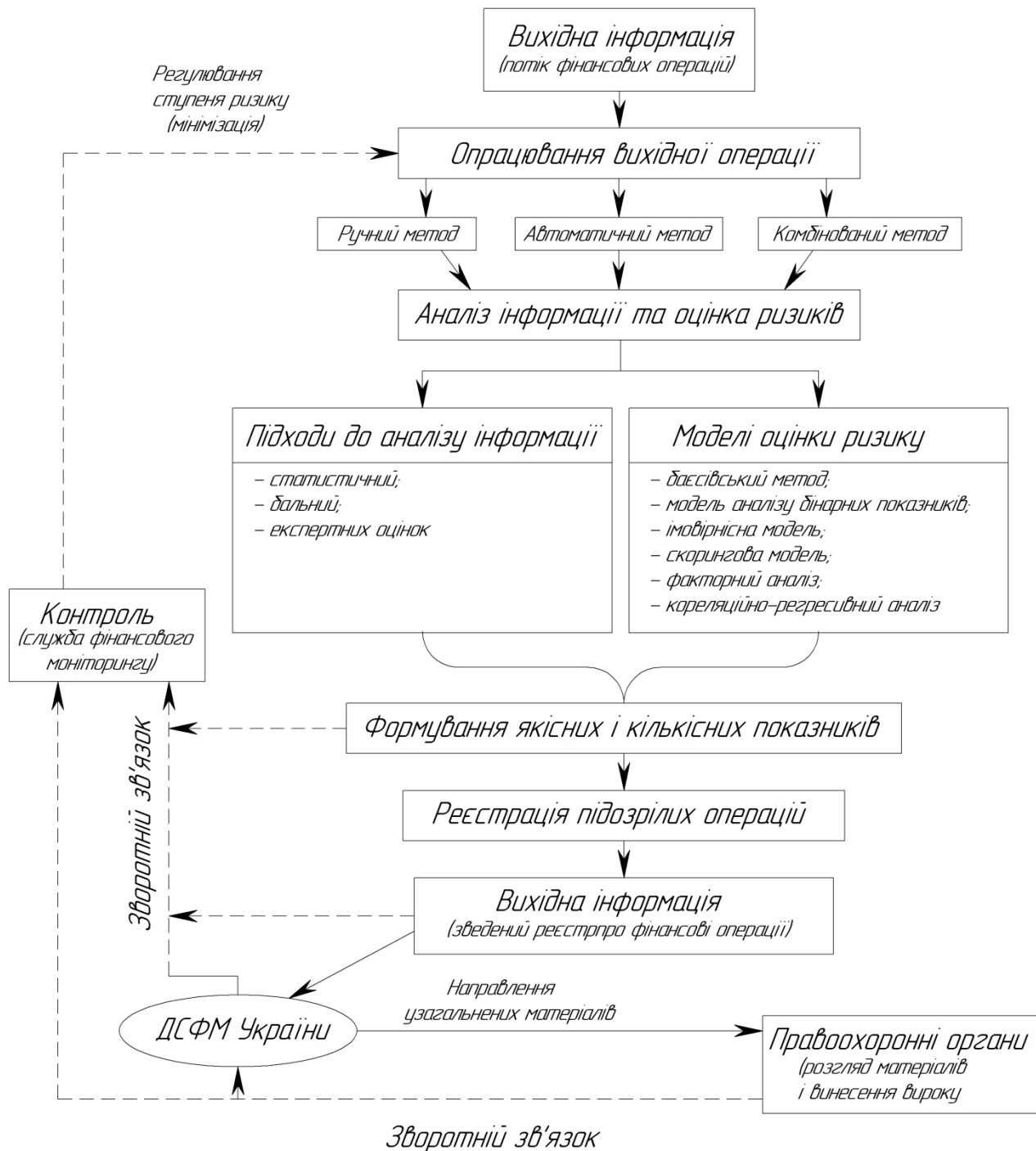

Рис. 3.6. Теоретична модель забезпечення фінансової розвідки

Налагодження ефективної діяльності системи фінансової розвідки держави видається неможливим без злагодженого її функціонування не тільки на національному, а й на міжнародному рівні. Своєю чергою, ефективна діяльність Державної служби фінансового моніторингу сприяє забезпеченню фінансової безпеки держави та її національної безпеки.

Висновки до розділу 3.

Обґрунтовано доцільність налагодження ефективної системи співробітництва у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним та фінансування тероризму між національним підрозділом фінансової розвідки, іноземними підрозділами фінансової розвідки та міжнародними організаціями для підвищення ефективності такої діяльності в сучасних умовах.

Встановлено перелік уповноважених органів та їх повноважень у сфері оцінювання ризиків, до яких включено: орган з розробки державної політики, правоохоронні органи та органи прокуратури, розвідувальні органи та службу безпеки України, підрозділ фінансової розвідки (Державна служба фінансового моніторингу України, регулятивні та наглядові органи, інші інституції згідно чинного законодавства, міжнародні та зарубіжні партнери.

Встановлено перелік основних переваг укладання договорів про уникнення подвійного оподаткування, а саме: зниження обсягів оподаткування та підвищення рентабельності інвестицій; відсутність оподаткування у країні де знаходиться резидент – отримувач прибутку; оптимізація податкових платежів для особи, що отримує доходи та є кінцевим бенефіціаром. Обґрунтовано їхню роль у сфері протидії легалізації незаконно отриманих доходів та офшоризації економіки.

Ідентифіковано основні методи протидії легалізації незаконних доходів та обмеження офшорних операцій на міжнародному рівні, серед яких: занижені ставки оподаткування діяльності холдингових компаній; принцип «фіскальної

справедливості»; забезпечення доступу до інформації про власників та фінансову діяльність компаній, зокрема тих, що мають представництво в офшорних центрах; обмін досвідом між країнами щодо протидії легалізації доходів та ухиляння від сплати податків; реалізація конвенції про адміністративну взаємодопомогу.

Сформовано перелік основних причин інтенсифікації фінансової розвідки держави з кількох причин: активно виявляти підозрілі фінансові операції та потоки щодо фінансування війни росією та її сателітами, зокрема терористичними угрупованнями; сприяти пошуку шляхів для повернення незаконно виведених коштів та конфіскації активів представниками країни-агресора та терористичних угруповань; протидіяти процесам легалізації незаконно отриманих доходів представниками національного бізнесу та фінансової сфери аби забезпечити фінансову та економічну безпеку.

Ґрунтуючись на результатах дослідження запропоновано теоретичну модель фінансової розвідки держави

ВИСНОВКИ

Досліджено теоретико-методичні засади фінансової розвідки та встановлено, що найбільш уживаним нині вважається поняття «фінансовий моніторинг», яке є тотожним за значенням до поняття «фінансова розвідка». Запропоновано авторське тлумачення поняття як безпекової діяльності – протидію фінансовим загрозам шляхом попередження, виявлення та усунення фінансових загроз. Здійснено структурну характеристику фінансової розвідки та визначено її основних суб'єктів – державні та первинні. Здійснено аналіз основних моделей фінансової розвідки країн світу та встановлено їх основні типи: адміністративний, правоохоронний, судовий та гібридний. Виокремлено основні переваги різних моделей, що можуть бути використані в Україні: формування різних джерел інформування про підозрілі та ризикові операції; налагодження високого рівня взаємодії та кооперації у сфері протидії легалізації доходів отриманих незаконно; заборона передавання інформації про податкові порушення третім країнам з метою забезпечення захисту конфіденційної інформаційної та протидії зовнішньому впливу на бізнес структури; зобов'язання для комерційних банків щодо передачі інформації про підозрілі рахунки, що в них відкриваються; налагодження високого рівня співпраці підрозділу фінансової розвідки із правоохоронними органами.

Проведено аналіз ефективності фінансової розвідки України та встановлено доволі позитивну динаміку та тенденцію нарощування інтенсивності та результативності у сфері співпраці національного підрозділу фінансової розвідки та іноземних партнерів, що є вагомим фактором впливу на міжнародний імідж та репутацію держави. Визначено основні атрибути операцій, що підлягають фінансовому моніторингу: операції, суми яких перевищує в еквіваленті 400 тис. грн.; готівкові операції; операції, які проводять політичні особи; операції щодо переказу коштів чи валютних цінностей через кордон країни та офшорні операції; інші види операцій, визнані такими. Проведено аналіз рівня відтоку капіталів та офшоризації економіки

держави та зроблено висновок про відносно високий рівень офшоризації економіки України.

Ідентифіковано основні уповноважені органи у сфері оцінювання ризиків, до яких включено: орган з розробки державної політики, правоохоронні органи та органи прокуратури, розвідувальні органи та службу безпеки України, підрозділ фінансової розвідки (Державна служба фінансового моніторингу України, регулятивні та наглядові органи, інші інституції згідно чинного законодавства, міжнародні та зарубіжні партнери. Визначено основні методи протидії легалізації незаконних доходів та обмеження офшорних операцій на міжнародному рівні, серед яких: занижені ставки оподаткування діяльності холдингових компаній; принцип «фіскальної справедливості»; забезпечення доступу до інформації про власників та фінансову діяльність компаній, зокрема тих, що мають представництво в офшорних центрах; обмін досвідом між країнами щодо протидії легалізації доходів та ухиляння від сплати податків; реалізація конвенції про адміністративну взаємодопомогу. На основі результатів дослідження запропоновано теоретичну модель фінансової розвідки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бисага К. В. Системно-структурний аналіз результатів імплементації міжнародних стандартів ФАТФ у новий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». *Карпатський правничий часопис*. 2016. № 11. С. 16–31.
2. Гаврилишин А. П. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг». *Організаційно-правове забезпечення діяльності контролюючих та правоохоронних органів у сфері господарювання: проблеми сьогодення і перспективи розвитку*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2011. 588 с.
3. Гаєвський І. М. Відмивання коштів і корупція: співвідношення та аналіз взаємозв'язків. *Публічне право*. 2014. № 3. С. 78-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2014_3_13
4. Глущенко О. О., Семеген І. Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід : монографія. Львів : Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ, 2015. 429 с.
5. Гобела В. В., Мельник С. І. Offshoring as a Threat to the National Economic Security: Causes and Ways to Counteract. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2021. Том 8, № 2. С. 9–16. DOI:10.52566/msu-econ.8(2).2021.9–16
6. Головань М.М. Державний фінансовий контроль і його реформування. *Фінанси України*. 2009. С. 45–68.
7. Гулько Л. Г. Організаційно-економічний механізм фінансового моніторингу в суб'єктів первинного фінансового моніторингу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. С. 863–866.

8. Д'яконова І. І., Шиян Д. В. Методика оцінки ефективності фінансового моніторингу. *Вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 1(34). С. 10–17.
9. Дзвінчук Д. І., Малиновський В. Я. Державне управління : курс лекцій. / за заг. ред. Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 616 с.
10. Дмитров С. Система скорингу на основі індикаторів ризику як ефективна складова фінансового моніторингу в банку / Черняк В., Кузьменко О. *Вісник НБУ*. 2011. № 1. С. 26–32.
11. Дяченко О.П. Імплементация зарубіжного досвіду щодо формування антикорупційної політики України. *Інвестиції: практика і досвід*. 2017. № 17. С. 17–20.
12. Єрмоленко О.А., Лисьонкова Н.М. Фінансовий моніторинг в Україні. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2012. № 37. С. 23–26.
13. Задоя А. О., Ткаченко І. П. Фінансовий моніторинг: перспективи впровадження та проблеми реалізації. *Економічний вісник НГУ*. 2015. № 2. С. 59–65.
14. Звіти про діяльність. Офіційний веб-сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=83&lang=uk (дата звернення: 17.04.2023).
15. Копиця І.М., Смагло О.В. Зарубіжний досвід організації системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*, 2013. №2. С. 240–245.
16. Кравченко С. О. Міжнародні організації як суб'єкти глобального управління. Глобалізація та управління суспільними процесами : навчальний посібник. Київ : УкрСІЧ, 2016. 156 с.
17. Кравченко С. О. Напрями формування антикорупційної культури українського суспільства. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. № 2. С. 5–13

18. Кравчук А.О. Тіньові аспекти економіки України в податковому секторі. *Український журнал прикладної економіки*. Тернопільський національний економічний університет, 2016. Том 1. № 3. С. 79–86
19. Матеріали офіційного сайту Державної служби фінансового моніторингу України. ДСФМ – веб-сайт. URL: <http://sdfm.gov.ua> (дата звертання: 10.03.2023).
20. Основні показники банківської системи України. Національний банк України – веб-сайт. URL: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 13.03.2023).
21. Павлов Д. М. Протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму як фактор забезпечення економічної безпеки держави та протидії корупції: теоретико-правовий аспект. *Публічне право*. 2017. № 1. С. 33–40.
22. Петрук О.М., Левківська К.Д. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу. *Вісник ЖДТУ*. 2013. № 2. С. 288–292.
23. Петрук О.М., Левківська К.Д. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2013. № 2. С. 288–292.
24. Про Державну службу фінансового моніторингу України: Положення затв. постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text>.
25. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
26. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 № 537. Офіційний вісник України, 2014. № 77.
27. Романько П.С. Національна система фінансового моніторингу: шляхи становлення та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 3. С. 224–228.

28. Світлична В. Ю., Світлична Т. І. Врахування факторів ризику в процесі здійснення фінансового моніторингу. *Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 111. С. 152–159.
29. Синявська О. О., Миненко С. В. Дослідження впливу економічного розвитку країни на рівень тероризму. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №15. URL : <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/124.pdf>
30. Стечишин Т. Б. Проблеми формування системи фінансового моніторингу в банківській сфері України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Економічні науки"*. 2014. №8. С. 183–187. URL : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_08/311.pdf
31. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія. / О. І. Амоша, С. С. Аптекарь, М. Г. Білопольський, С. І. Юрій та ін. ІЕП НАН України, ТНЕУ МОНМС України. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ. 2011. 848 с.
32. Тесленко В. І. Становлення національної системи фінансового моніторингу та її роль у боротьбі з організованою злочинністю. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 1. С. 280–287.
33. Тесленко В. І. Становлення національної системи фінансового моніторингу та її роль у боротьбі з організованою злочинністю. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 1. С. 280-287. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2013_1_34.
34. Фінансовий моніторинг та його основні завдання. Асоціація юридичних клінік України : веб-сайт. URL: <https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-07-12-2021/>
35. Хвалінський С. О. Оцінка критеріїв ризику відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні в умовах глобалізації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2014. №7. С. 156–159. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

bin/irbis_nbu/cgiirbis_6.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN
&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvkhdu_en_2014_
7(1)__43.pdf

36. Alibeki H. Stress testing and elements of consolidated supervision as key instruments for enhanced risk-oriented monitoring of banks' activities. *Financial Markets, Institutions and Risks*. Vol. 1(4). P. 37–46. URL : http://armgpublishing.sumdu.edu.ua/wpcontent/uploads/2016/12/files/fmir/issue4/Stress_testing_and_consolidated_supervision_as_instruments.pdf
37. Alrawashdeh T. Evaluating the Quality of Software in ERP Systems Using the ISO 9126 Model. *International Journal of Ambient Systems and Applications (IJASA)*. 2013. №1. C. 1–9. URL: <http://bayanbox.ir/download/4141973428983344161/rahpu.ir-MB1014.pdf>
38. Dean, J. Using economic-mathematical modeling in the study of the economic component of terrorism. *SocioEconomic Challenges*, 1(2), 2017. p. 103–109. URL:http://armgpublishing.sumdu.edu.ua/wpcontent/uploads/2016/12/files/sec/issue2/Dean_SEC_2_2017.pdf
39. Ferwerda J., Kattenberg M., Han-Hsin Chang, Unger B., Gravity Models of Trade-Based Money Laundering. 2013. *Applied Economics*. Vol. 45(31) 70–82.
40. Wenninger M. Geldwäscheprävention in Factoringinstituten. *Die Gefährdungsanalyse als Ausgangspunkt einer risikoorientierten Geldwäschebekämpfung*. 2011. – URL : <https://www.grin.com/document/351135>